

**אי בתר מעיקרא אזלת - עיי' הג"א ומרדכי שכי' דכיון דלא איפשיטא נקטינן לחומרה.** אמנם **בריטב"א** כי שלכן לא הסיקה הגמ' בד"ז משום **דפשיטא להו דבתר מעיקרא אזלינן** כיון דקרא כתיב לא תשימון עליו נשך. ועיי' להלן בסמוך בשמו ביתר ביאור בדין זה.

והביא שם ראיי' לזה מדין הלואת חיטים **סאה בסאה** דמבואר בגמ' להלן דף ע"ד ע"ב **שאינ בזה משום ריבית מדאורייתא** אע"ג דהוקר הסאה, כיון **דבתר מעיקרא אזלינן** ומעיקרא אי"כ ריבית כה"ג, רק שבזה גזרו מדרבנן משא"כ **במטבעות שאפי' מדרבנן לא אסרו** כיון שלא נראה כריבית כלל.

[**ובב"י** סוסי' ק"ס כי בשם **תלמידי הרשב"א** דקי"ל בתר מעיקרא אזלינן רק לענין דאורייתא שמדובר בגמ' כאן, אבל **מדרבנן אסור כמו בסאה בסאה**. ועיי' בעה"מ **ומלחמות ר"פ הזהב** דפליגי בזה גופא אם יש לדמות הלואת מטבעות להלואת סאה חיטים לענין איסור דרבנן. ועיי' בזה **במחנ"א** הלי' מו"ל סי' כ"ג.]

**שם - עיי' בשער דעה** (לבעל שע"מ) סי' קנ"ט שדן **בישראל שהמיר אחרי שלוח דדינו כעכו"ם ומותר למלוה ליקח ממנו ריבית**, וכי **לתלות ד"ז בספק הגמ' כאן** אם אזלינן בתר מעיקרא או בתר בסוף. **ובשיעורי ר' אלחנן הק'** בזה מד' הגמ' להלן דף ע"ב גבי **עכו"ם שלוח ונתגייר** דמבואר שם **שאסור ליקח הריבית** (עיי' ברא"ש ובפ"ח שם), ולא מתירים בזה משום דאזלינן בתר מעיקרא.

וכי שם דע"כ צריך לחלק שהכוונה כאן **דאזלינן בתר מעיקרא** הוא רק לענין **לפרש שזה אינו ריבית כלל**, ואילו בכה"ג דעכו"ם ומומר יש כאן דין ריבית רק שהיה מותר לקחת ממנו ועכשיו אסור. **וכעיי"ז משמע בד' רש"י** כאן שכי' "אי חשבת להנך פרוטות השתא כדמעיקרא", וד"ז ל"ש שם בעכו"ם שנתגייר.

**רש"י ד"ה לרבית דאורייתא - "דרך הלואה משמע כדכתיב (משלי כ"ח) מרבה הונו בנשך ובתרבית".** עיי' מהר"ם שמפרש כמה דרכים בדרשה זו. **ובריטב"א ותור"פ** הובא ד' רש"י עם גירסה אחרת שהביא פסוק הנ"ל מלוה הונו בנשך, ותמהו בזה שאי"ז לשון הפסוק. ועיי' בתור"פ שמבאר הדרשא.

**והריטב"א** כי דטעמא דמילתא **שאינ ריבית בדרך מקח וממכר** הוא משום דכתיב את כספך לא תתן לו בנשך "משמע **שלא אסרה תורה אלא כל שיש בו נשך ברור משעת נתינה** וכדכתיב נמי לא תשימון עליו נשך". וכמו"כ כי במתני' **כאן שלכן אין איסור בדרך מקח וממכר ובסאה בסאה** משום שאינו ניכר בשעת הלואה. ובזה מבואר דבריו הנ"ל **שלכן פשיטא דבתר מעיקרא אזלינן** ע"ש, ומבואר שזהו כוונת לשון זה.

ולכאורה עדיין צ"ב דבשלמא בהלואת סאה חיטים בסאה ובמרבה בפירות דמתני', בשעת הלואה לא היתה שום ריבית ניכרת כיון שלא התחייב בשעתו כ"א לשיווי מה שלוח אלא שנתרבה מאיליו (כלי' הריטב"א שם), אמנם לכאורה נראה **שכל דרך מקח וממכר אין בו ריבית דאורייתא** ואפי' כשקצץ להדיא ביותר מדמיו עבור אגר נטר, וכ"כ להדיא **בחוו"ד רסי' קס"א**, ושם הרי לא שייך טעם הנ"ל.

## הערות ומראה מקומות פרק איזהו נשך

ויעוי שם בחו"ד שכי לבאר הטעם בזה משום שהבדל הקובע בין מכר להלואה הוא שבהלואה חייב להחזיר כעין שלוה כמש"כ בגמ' בכתובות דף פ"ו שלכן בע"ח משלם מעות דוקא, משא"כ במכר ש"פירי מחייב טבעא" כדמבואר בר"פ הזהב, ולכן לא אסרה תורה ריבית במכר משום שהתוספת ניכר רק בהלואה שנותן לו כעין שלוה ועוד, אבל במכר אפי' כשנותן תמורה בחפצים דומים לזה שקבל מ"מ נראה שגם התוספת הוא תמורת הפירי עש"ה. ולפ"ז א"ש ד' הריטב"א הנ"ל שהכל סברא בהיכר הריבית אפי' קיצץ בשעת המכר. ולפ"ד רש"י ותור"פ הנ"ל י"ל כד' החו"ד כטעמא דקרא שריבית הוא דוקא בהלואה.

**שם -** ובעצם ד' החו"ד הנ"ל שמהות ההלואה הוא זה שמחויב להחזיר רק כעין שלוה, כ"כ בנתיבות סי' ק"ז סק"ד. אבל בקצוה"ח שם ובסי' ק"א כי שד' הגמ' הנ"ל בכתובות הוא תקנ"ח, וכ"מ בתורי"ד בכתובות שם (ובתוס' בב"ב דף צ"ב ע"ב) שכי הטעם בחיוב זה משום ד"אדעתא דזוזי אוזפיה". ולכאורה מבואר מדבריהם שמעיקר הדין אין החיוב כ"א לשוויות ההלואה. אמנם באג"מ יו"ד סי' ע"ז שכי שגם הקצות מודה שהחיוב הוא שוויות הסאה של עכשיו, אלא דס"ל שמעיקר הדין אינו מחויב באותו החפץ ממש כעין שהלוהו כ"א בשוויו, ורק מתקנ"ח חייב בזוזי ממש. ולפ"ז עדיין א"ש ד' החו"ד עם ד' התוס'.

**אי דאוזפיה מאה במאה ועשרים -** מעיקרא קיימי מאה בדנקא ולבסוף קיימי מאה ועשרים בדנקא. עי' מחנ"א סי' כ"ה שכי להוכיח מכאן דלא כדי המהרשד"ם שכי שהלוה מטבע מסוים והוזל המטבע אינו יכול לשלם אותם המטבעות אלא חייב לשלם שיווי המטבעות בשעת ההלואה (וע"ש ראייתו מד' התוס' לעי' דף מ"ד ד"ה למקח), דא"כ ק' דכאן בסוגיין אי"כ ריבית כלל שהרי ההלואה עצמה מחייבת מאה ועשרים, ומה לי שקיצץ מעיקרא לתת יותר מכיון שלמעשה לא נתן יותר מחיוב הלוה עצמה (וד' התוס' לעי' שם מיירי בכה"ג שיש אומדנא שקובע ההלואה לפי השיווי ע"ש).

[ובעצם הנדון בהלואות מטבעות אם חייב השוויות או המטבע עצמו, צל"ע בד' התוס' בב"ק דף צ"ז ע"א ד"ה המלוה את לענין לפרוע במטבע שנפסל. וע"ע בחזו"א ב"ק שם סי' י"ז אות כ"ג, שיש שני סוגי ההלואות: א' - של שוויות, וב' - של גוף המטבע, ע"ש מש"כ לפ"ז בד' התוס' שם. וע"ע בזה באג"מ שם.]

**שם -** אלא שצל"ע לפ"ז דא"כ ה"ה במקרה ההפוך בגמ' "דאוזיף מאה במאה מעיקרא קיימי מאה בדנקא ולבסוף מאה בחומשא", לד' המחנ"א חיובו מצד המלוה גופי' הוא המעות עצמם ולד' המהרשד"ם חיובו רק שוויות של מאה בשעת הלוה, וק' לד' המחנ"א הנ"ל לשי' דל"ש ריבית כה"ג כיון כבר שמחויב כשיעור הזה מעיקר דין ההלואה, ואילו בגמ' מבואר דשייך בזה ריבית אי בתר בסוף אזלת. וכע"ז הק' בשיעורי ר' אלחנן.

ועי' חי' ר' מאיר שמחה להלן דף ס"ב שמבאר ספק הגמ' כאן אם בתר מעיקרא בספק זה עצמו אם יש ריבית במה שהלוה עצמו מחייב ע"ש, ולפ"ז א"ש קו' ה"ל שהוא בצד של בתר בסוף דלא קי"ל הכי. אלא דעדיין ק' כע"ז מדין איסור הלוה סאה בסאה, דלד' המחנ"א הנ"ל לא שייך בזה ריבית כלל כיון שחיובו מעיקר דין ההלואה הוא סאה חטים.

## הערות ומראה מקומות פרק איזהו נשך

**והנראה ליישב** בזה, שכ"ז ק' רק לד' הנתבות וחוו"ד הנ"ל שחיוב כעין שהלוהו בהלוואה הוא מעיקר הדין, אבל אי נימא **שחיוב כעין שהלוואה הוא משום שכך דעתו** כלי' התוס' ותורי"ד הנ"ל (וכ"כ המחנ"א עצמו סי' כ"ז ע"ש), **שפיר י"ל דהתנאי הזה חשיב ריבית**. ולד' החוו"ד עצמו י"ל שחולק על יסוד המחנ"א הנ"ל שגם כה"ג שחיוב מעיקר הדין שייך ריבית. וע"ע **אבי עזרי** פ"י מו"ל.

**אי דאזיף מאה במאה מעיקרא קיימי מאה בדנקא - בשיעורי ר' אלחנן** הק' דלא שייך איסור ריבית בכה"ג **שבתחילה אינו ריבית כלל**, כמו שמצינו הדין שאם הלוה מתחייב בשיעור תוספת הזה גם כשישלם מיד מותר ע"ש. ולכאורה הכוונה בזה שאם חייב כך מיד **ע"כ אינו אגר נטר**, וכמו"כ בסוגיין מכיון שהוא התחייב בשיעור הזה מבלי שהוא תוספת, ע"כ אין חיוב זה תוספת משום אגר נטר.

## דף ס"א ע"א

**תוד"ה אם אינו ענין - "וא"ת וכו' א"כ כסף אוכל למה לי וי"ל למדרש כלל ופרט וכלל לא תשיך כלל** מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון כו' יצאו קרקעות שאין מטלטלין ויצא פחות מש"פ שאינו ממון וכן משמע פרק נערה (כתובות דף מו.'). וכ"מ בתוס' ובר"ן בכתובות שם שאין איסור ריבית בקרקע ובפחות משו"פ. אמנם בפוסקים רס"י קס"א כ' שיש איסור בפחות משו"פ, והביאו לדייק כן בד' הנמו"י כאן שאין הכלל ופרט ממעט כ"א עשו"ק ולא פחות משו"פ.

והנה יל"פ שגם דעת הפוסקים בזה אינו משום כלל ופרט וכלל כד' התוס' כאן, אלא **מאותו הטעם שגם בגזל אין חיוב בפחות משו"פ**. וכ"מ קצת בד' התוס' בכתובות שם שהוכיחו דין זה של פטור פחות משו"פ מד' רבא בגמ' כאן למ"ל דכתב רחמנא וכו', ואם איתא בפחות משו"פ אינו דומה לגזל ע"ש. ועי' בהגר"א שם סק"ג שכי' נ"מ בזה שאם נתמעט מכלל ופרט וכלל אין שייך בזה איסור חצי שיעור, משא"כ אם הפטור הוא כמו בגזל דא"כ יש לאסור משום חצי שיעור כמו בגזל עצמו. ועי' בסמוך עוד נ"מ בזה.

**שם - ובר"ן שם מסיים דמ"מ יש איסור דרבנן בקרקע ובפחות משו"פ דלא גרע מריבית דברים**, ומבואר להדיא שאין איסור של חצי שיעור. ועי' בפוסקים שם שדנו באיסור זה. ויש מי שתלה ד"ז בד' הר"ן לש"י שהרי מבואר בדבריו בכתובות שם שהמיעוט הזה הוא מריבית של קרקע, אבל לד' התוס' כאן שכתבו שהמיעוט הוא דוקא כשגם ההלוואה בקרקע אינו דומה לריבית דברים דמיירי בהלוואה גמורה.

ועי' רעק"א שהק' כאן שלפ"ד התוס' הנ"ל שאינו פטור כ"א בלוה קרקע וגם הריבית קרקע, לכאורה כ"ה גם בפטור פחות משו"פ שפטור דוקא בהלוואת פחות משו"פ, וכ' שבד' התוס' בכתובות שם ל"מ כן. ולפ"ד הנ"ל שלדבריהם בכתובות שם אין הטעם משום גז"ש כ"א מדין שיעור כמו בגזל, א"ש קו' רעק"א הנ"ל שהרי לזה א"צ שגם ההלוואה תהיה פחות משו"פ.

**בא"ד - "והדאמר בערכין (דף לא. ושם) גבי בתי ערי חומה רבית גמורה היא והתורה התירה התם הלוה מעות על הקרקע אבל קרקע בקרקע אפשר דשרי מן התורה"**. וע"ע בתוס' בכתובות שם שכי' הכ"ת

## הערות ומראה מקומות פרק איזהו נשך

בזה בלוי י' גפנים טעונות פגים או בוסר ומחזיר לו י"א (שבזה הלואהו פירות שצריכים לקרקע ודינם כקרקע), וכע"ז כי הרא"ש כאן דלא משכח"ל כ"א כה"ג אבל אם לקח עבדים או שטרות (ולכאורה ה"ה קרקע עצמה) ומחזירו אי"ז הלואה כ"א שאלה ואין איסור ריבית בשאלה דא"כ הו"ל שכירות ע"ש.

ובב"י שם הק' בזה דמשכח"ל גם בעשו"ק כשלקח עבד א' ע"מ להוציאו ולהחזיר לו שנים אחרים, וכ"פ בשו"ע שם שכי' דשייך ריבית בכל דבר. ועי' בט"ז שם שכי' בזה דכה"ג כיון שאינו מחזיר לו העבד עצמו בעין הו"ל מכירה ולא מלוה או שאלה ול"ש בזה ריבית ע"ש. ומבואר בדבריו שפירושו של הלואה הוא לקחת דבר שניתן להוצאה ומתחייב להחזיר לו אחר במקומו, ורק כה"ג שייך ריבית. וכע"ז הבאנו למעלה בשם החו"ד שאין שייך ריבית כ"א בהלואה שמחויב להחזיר כעין שהלואה, אבל אם לקח חפץ בלשון מקח אפי' התנה ע"מ להחזיר שנים אי"ב משום ריבית מכיון שאין חיובו מעיקר הדין כעין שלוח, וע"ש שמבאר עד"ז בד' הרא"ש והתוס' הנ"ל שלכן אי"כ ריבית בעבדים כ"א בגפנים טעונות.

[ויש לתת טעם בזה עפ"ד הרשב"א הידועים בתשו' (ח"ז סי' קי"ז ומיוחסות סי' רכ"ג) שחיוב ריבית הוא ענין שכירות המעות או הפירות, וי"ל שזה שייך רק בדבר שניתן להוצאה שזהו שימוש הדבר.]

תאמר בריבית דמדעתיה - יל"ע שלכאורה מבואר בגמ' כאן מצד א' שיש דין גזל בריבית, אלא דהו"א דכיון דיהיב מדעתי' ומוחל אי"כ גזילה, ויש להסתפק האם קמ"ל קרא שיש גזל בריבית או שיש איסור בדבר אע"פ שיש מחילה. ועי' רא"ש וריטב"א שהביאו ד' הגאונים שהוכיחו מכאן דל"מ מחילה כלל בריבית, שהרי בכל ריבית הלואה יודע ומוחל כמש"כ בגמ' כאן, ואעפ"כ אסרתו תורה משום דל"מ מחילה בריבית כלל. והרא"ש דחה בזה שיש לפרש ד' הגמ' דקמ"ל שאין מחילתו מחילה גמורה. ועי' ריטב"א שכי' ג"כ שאין מחילת הלואה מחילה גמורה שהרי אינו עושה כן כ"א מחמת האונס שהוא דחוק למעות.

ועוד הביאו שם ד' הרמב"ם בפ"ד הי"ג שהביא ד' הגאונים הנ"ל, וכי' לחלוק ע"ז דלעולם מהני מחילה רק לאחר המעשה ולענין לפטור המלוה מהשבה, אבל לא לענין שלא יעבור כלל כשהלואה מסכים, שהרי כל הסוחרים נותנים בלב שלם כדי שימצאו תמיד ללות ואעפ"כ התורה אסרתו (וכי' במ"מ שאין מחלו' בין הרא"ש והרמב"ם בזה). והריטב"א מפרש בזה ע"ד הנ"ל דל"מ מחילה לפני המעשה שלא יעבור כלל כיון שאין מחילתו בלב שלם, אבל לאחר המעשה מהני מחילה לפטור מהשבה כיון שזה בלב שלם.

ושוב הביא הריטב"א שם ד' מורי ז"ל דל"מ מחילה גם לענין השבה, וכי' שם הטעם בזה משום שחיוב השבת ריבית הוא חיוב בין אדם למקום להחזיר איסור שבלע, ואינו חיוב ממון כמו בגזל ואונאה ולכן ל"מ בזה מחילת הלואה. וכי' שם דלכן ס"ל לר"י בסמוך ר"ק א"י בדיינים, וגם למ"ד יוצא בדיינים אין החיוב על הבנים כמו שיבואר בסמוך, והכל מה"ט הנ"ל כיון שאי"ב שיעבוד ממון לחבירו כ"א לשמים.

ולכאורה מד' הרמב"ם רא"ש וריטב"א הנ"ל מבואר שבאיסור ריבית נאמר דאע"ג דיהיב מדעתי' אין מחילתו מחילה ולכן הו"ל כעין גזל, אבל בד' הגאונים הנ"ל מבואר להיפך שיש כאן מחילה ואינו

## הערות ומראה מקומות פרק איזהו נשך

כמו גזל וכדי המורי ז"ל הנ"ל, אלא שנאמר באיסור ריבית שאעפ"כ אין התורה מתחשבת במחילתו וצ"ע.

וע"ע בתוס' בב"ק דף קי"ב ע"א שהק' במש"כ שם להביא ראיי דרשות יורש כרשות לוקח דמי מברייתא דריבית, "דכיון דמדעת נתן לו ליתנהו גביה בתורת גזילה אלא בתורת הלואה ולכך אין חייבין להחזיר דמלוה על פה אינו גובה מן היורשין", ומת' שם "דאע"ג דמדעת נתנם לו איתנייהו גביה בתורת גזילה דהוי כנתינה בטעות דלא נתן לשם מתנה אלא בתורת רבית". ולכאורה מבואר שו"ט שלהם שם בנדון הנ"ל אם יש מחילה בריבית ולכן אינו נחשב כגזל או שאין מחילתו כלום, וצ"ע לפ"ז לד' הגאונים ומורי ז"ל הנ"ל שאין תורת גזל בריבית, איך יפרשו ד' הגמ' בב"ק שם. וצ"ע בזה להלן בע"ב.

**רד"ה לכובש שכר שכיר - "דלא מטא לידיה ולא מחסר ליה".** מבואר בדבריו שהחידוש של גזל בכובש שכר שכיר הוא שאינו כשאר גזל כיון שמעולם לא הגיע לידו ולכן לא חשיב כחסון ממונו כ"כ.

וחנה ידועים ד' רש"י לעי' דף כ"ו ע"ב בד"ה עובר "לא תגזול לא שייך אלא בשעת נטילה כמו ויגזול את החנית מיד המצרי", ובתוס' שם הק' עליו מד' הגמ' כאן שמבואר שיש לא תגזול גם בכובש שכר שכיר, וע"כ דשייך גזל אפי' כשהגיע לידו באיסור. ובשי' רש"י צ"ל שזה איסור נפרד מחודש ואין ללמוד ממנו לשאר דיני גזילה. ועי' ברעק"א שכי' סברא לחלק דכובש שכר שכיר חמור משאר גזל משום דטרח. ועי"ש מש"כ לבאר בד' התוס' דמ"מ אם לא שייך לשון גזל כ"א בכעין ויגזול את החנית מיד המצרי, לא שייך לדרוש כובש שכר שכיר מקרא דלא תגזול. ועוד מבאר שם בכוונתם להקשות שאם יש לחלק בין גזל ממש לבין כובש פקדון או מלוה, א"כ צ"ב מנין להעמיד כאן קרא בכובש שכר שכיר נוקמא בכובש בפקדון שאינו חמור כשכר שכיר כיון דאתי לידי', אלא ע"כ שיש איסור גזל גם בלי ויגזול את החנית ע"ש.

## דף ס"א ע"ב

**לא תגנוב על מנת למיקט וכו' על מנת לשלם תשלומי כפל -** פשטא דמילתא מבואר כאן דשייך גניבה אפי' כשרוצה להחזירו מיד, ויל"ע בזה שהרי ענין גניבה שייך רק בלוקח לעצמו. וידוע נדון האחרונים מה"ט בגונב ע"מ לאבד אם נחשב גניבה או רק מזיק. וע"ע בקצוה"ח רס"י שמ"ח שכי' להסתפק אם חידוש הפסוק בזה הוא רק איסור חדש, אבל לעולם לענין קנייני גזילה לא חשיב גניבה בכך. וכ"מ בלח"מ ריש הל' גניבה שדייק בד' הרמב"ם ממש"כ הטעם שם "שלא ירגיל עצמו בכך", שזה איסור בלעמא דומיא דפחות משו"פ ולא איסור לאו, ועי' מנ"ח מצ' רכ"ד.

ועי"ש בקצות שהביא ד' הריטב"א בסו"פ המפקיד בסוגיא דשליחות יד, דדוקא בשומר נתחדש דין גזילה במגבי' ע"מ לחסר מקצת, הרי מדבריו שבכל אדם אין גניבה בזה כיון שדעתו להחזירה ע"ש.

ועי' תור"פ בשם ר"ת (וכע"ז איתא בשטמ"ק כאן) שכי' שאין הכוונה שדעתו להחזירה אלא לעולם דעתו לעכבו אצלו אלא שאינו עושה להנאתו כ"א לצער את הנגנב. ואולי כוונתו דכה"ג חשיב כגונב ע"מ לאבד כיון שאינו לוקחו לשימוש עצמי וצ"ע. ותמהו בזה מד' הגמ' כאן שעובר גם בגונב ע"מ לשלם

## הערות ומראה מקומות פרק איזהו נשך

תשלומי כפל, והרי בכלל כפל יש גם את הקרן, וא"כ הר"ז גונב ע"מ להחזיר ולד' ר"ת אין כוונת הגמ' לחייב כה"ג. ואולי יש לחלק דמיירי שיכלה את הקרן וישלם כפל ובזה בודאי מודה ר"ת שזה גניבה, אלא שיל"ע אם זה גזל מעליא ולא צריך ריבוי לזה.

**שם -** ועי' בחי' המיוחסים לריטב"א שדן אם איסור ע"מ למיקט הוא רק בגניבה ולא בגזילה. ויש לבאר הטעם עפ"ד הגרי"ז הידועים שאיסור גניבה הוא מפאת עצם מעשה הגניבה בסתר, ואילו בגזילה האיסור הוא מפאת הפסד ממון חבירו, שהרי בגניבה ע"מ למיקט יש כאן מעשה גניבה וא"כ הפסד ממון כלל. ובב"ח ופרישה בסי' שני"ט כ' לחלק כן בזה, וע"ע בקו"ש ב"ב אות ס"ג ובעונ"י או"ח סי' מ"ח.

**תוד"ה יבין -** "אפי' למ"ד רשות יורש לאו כרשות לוקח וליכא שנוי רשות ואפי' הניח קרקעות ומלוה על פה גובה מן היורשין אפי"ה ילבש צדיק כדאמר רבא בריש הגוזל בתרא (ב"ק ד' קיב.) וחי אחיך לדידיה אזהר רחמנא דנהדר לבריה לא אזהר רחמנא". כוונתם מבואר יותר בתורה"ש שיש לתמוה איך פטרה תורה יורשים מלהשיב את מעות הריבית אם הוא בעין, והרי אינו שלהם ואע"פ שזה גזל ביד אביהם לא קנאם בשינוי רשות. ועוד שאפי' אינם בעין איך פטרתם תורה מחיוב אביהם כשיש אחריות נכסים, והרי בכ"מ הנכסים משועבדים לגזילת אביהם. ומת' עפ"י מש"כ בגמ' בב"ק שם שיש מיעוט מיוחד לפטורם.

ועי' בשטמ"ק בשם תוס' שאנץ שהוסיף ביאור בזה "דפקע שעבוד הקרקע מן היורשין באותו רבית הואיל ופטרינהו רחמנא". ובמחנ"א סי' ב' מדייק מכ"ז שדעת התוס' הוא שחיוב השבת ריבית הוא מדין השבת גזילה, אלא שהתורה פטרה את היורשים כה"ג כמשמעות הסוגיא בב"ק שם. ולעי' בע"א הבאנו ד' התוס' שם שכו' להדיא דחשיב גזילה משום שזה מחילה בטעות. ומביא שם שכ"מ בריש תמורה שתלו דין זה במחלו' אביי ורבא שם אי עביד מהני. ועי' רעק"א שיש לדחות בסוגיות הנ"ל שלמסקנת אינו גזל.

ועוד הביא המחנ"א שם ד' הריטב"א כאן בשם מורי (הו"ד למעלה) שאין חיוב השבת ריבית מצד דיני ממון כמו בגזילה דא"כ לא שייך לפטור יורשים, אלא לעולם המלוה קונה את הריבית רק שנתחדש חיוב חדש מדין מצוה להחזיר איסור שבלע. וכ' שם דה"ט דמ"ד ר"ק אינו יוצא בדיינים.

**שם -** וכ"מ ברשב"א כאן, וכ' שם דשלכן אין יורדים לנכסיו בחיוב השבת ריבית, אלא כופין עד שיאמר רוצה אני כמו בכל מצ"ע שבתורה, כמש"כ בכתובות דף פ"ו ע"א לענין פריעת בע"ח שלמ"ד שיעבודא לאו דאורייתא כופין מדין כפיי' במצות. וידועים ד' הרשב"א בסוף ב"ב שכו' לפרש כוונת הגמ' בכתובות שם שלמ"ד שיעבודא לאו דאורייתא גם בהלוואה אין יורדים לנכסיו אלא כופין אותו עד שיאמר רוצה אני. וכ"כ בריב"ש סי' ש"ה.

וע"ע בקצות רסי' ל"ט שמבאר מחלו' הרמב"ן ורשב"א אם יש דין כפיי' בנכסים. ועי' מש"כ בסו"ד שם ובחו"ד סי' קס"א סק"ו ובשער"י ש"ה פ"ב לחלק בזה בין ריבית להלוואה, שהרי לפי שי' הנ"ל אין חיוב ממון בהשבת ריבית ולכן לא שייך לכפות ע"י ירידה לנכסיו, משא"כ במלוה ע"ש.

## הערות ומראה מקומות פרק איזהו נשך

[אמנם עי' בתוס' ותוהרא"ש שם שכי' דשיעבוד הנכסים גבי יורשים תלוי אם יש להם מצוה, וראיתי דבר נכון ליישב לפ"ז ד' התוס' כאן מקו' הראשונים הנ"ל איך פוטרים את היורשים, שהרי לשי' שם יתכן שיש שיעבוד ואעפ"כ יורשים פטורים משום שלענין ריבית נתמעט מקרא שאין מצוה.]

**עוד שם -** ועוד הביא המחנ"א שם ד' הריטב"א להלן דף ס"ה ע"א שכי' בשם הרמב"ן "דהא ממון של רבית ממון גמור הוא וקני ליה מאי דשקיל ליה שהרי אין יורשיו חייבים להחזיר הלכך קנייה ואלו קידש בו את האשה מקודשת". אלא שצ"ע בזה שהמחנ"א מביא שם עוד ד' הרמב"ן עצמו במלחמות להלן דף ס"ד ע"ב שכי' "כי אמרינן רבית יוצאה בדיינין מדין גזילה קאמרינן דחשיב גזל מדאסריה רחמנא".

ועי' בקונטרסי שיעורים שכי' ליישב בזה די"ל שלעולם אין כוונתו שריבית הוא דין גזל ממש שהרי יש בע"ח קונה ריבית כדי הריטב"א הנ"ל בדף ס"ה בשמו, אלא כוונתו שגדר איסור ריבית הוא כעין גזילה ע"ש באריכות. וכמו"כ מפרש שם בד' התוס' בב"ק שם דהוי כעין מחילה בטעות. וע"ש שכי' לתלות בזה קו' הרמב"ן בסה"מ מצ' י"ז ע"ד הרמב"ם שהשמיט מצוות השבת ריבית, ובמגילת אסתר שם כי ליישב שלד' הרמב"ם הר"ז כלול במצוות השבת גזילה. הרי שלד' הרמב"ן עצמו אינו גזילה אלא כעין גזילה.

וכמו"כ מבאר בזה מחלו' הראשונים הנ"ל לענין חיוב השבת הריבית אם חיובו דין ממון או דין מצוה בעלמא להחזיר איסור שבלע, שהרי מצד א' קנה המלוה את הריבית, ומצד שני התורה החשיבו לגזל. ובזה מבאר גם מחלו' הראשונים הובא לעי' בע"א אם מהני מחילה בחיוב זה ע"ש.

[ועי' באו"ש פ"ד מו"ל ה"ה ובמל"מ שם ה"ג וברפ"ח ובחזו"א אבהע"ז רסי' מ"ב ובב"ח חו"מ רסי' ט' ובשער"י ש"ה פכ"ה ובברכ"ש ס"י מ"ח ובתומים בקיצור תקפו כהן ובאב"ן יו"ד ס"י קמ"ג וקמ"ו.]

**רד"ה עד כאן רבית קצוצה -** "וכופין אותו בית דין להחזיר אם תובעו בחייו". עי' ט"ז ס"י קס"א סק"ג שכי' לדייק בד' רש"י הנ"ל שלכו"ע אין חיוב להחזיר ריבית אא"כ תבעו לזה. ועי' בפוסקים בחו"מ ס"י ט' שדנו בדבר אם זה משום מחילה או שאין חיוב כלל עד שיתבענו. ולכאורה לפי הצד שאין חיוב כלל, צ"ל בזה ע"ד שי' הראשונים הנ"ל שאינו חיוב ממון כ"א מצוה בעלמא, ובזה י"ל שאין דין השבה אא"כ תבעו.

רש"י ד"ה מתני' בבא לחוב - "דאי הוה ליה יין הוה קמני לו מעכשיו ואי אייקר ברשותי אייקר אבל אין לו". משמע מד' רש"י אלו שהיתר "יש לו" בריבית דרבנן הוא משום שקונה הדבר מיד מדרבנן במי שפרע ולכן ברשותי אייקר. ועי' ברעק"א שכי דמה"ט אינו יכול להוזיל יותר מהשער, שהרי לענין זה ל"ש סברת ברשותי אייקר, וכ"כ בבהגר"א רס"י קס"ג מכח ד' רש"י בסמוך בד"ה ע"ג פירות ע"ש.

והק' בזה אחרונים שבהלואת סאה בסאה יש ג"כ היתר של "יש לו", ושם לא שייך טעמא דמי שפרע. ועוד הק' במחנ"א ס"י ג' מהל' דבר שלא בא לעולם ובפנ"י שבגמ' בהמשך הסוגיא מבואר שההיתר של פסיקה הוא משום טענת "שקילא טובתיך ושדייא אחיזרי", וא"כ ק' למ"ל רש"י לו' טעמא דמי שפרע. וע"ע ביד אברהם ס"י קע"ה סעי' ג' שהק' דל"ש מי שפרע בכל אופן כדמבואר בגמ' להלן בדף ס"ג ע"ב.

ולכן כ' האחרונים הנ"ל שלכ"כ רש"י כ"א כאן בבא לחוב בדמיהן דכה"ג לא שייך היתר הנ"ל של "שקילא טובתיך ושדייא אחיזרי", משא"כ באיסרו הבא לידו דשייך סברא זו לא גזרו ב"יש לו" גם בלי קנין למי שפרע. וכמו"כ בסאה בסאה דשייך בו ג"כ סברת שקילי טיבותיך וכו' כדמבואר בגמ' להלן שם, לכן התיירו בזה ב"יש לו" אע"פ של"ש בזה מי שפרע כנ"ל ע"ש. וע"ע בזה בפר"י ח"ב ס"י מ"ו.

[ועי' בט"ז רס"י קס"ב שכי טעם ההיתר ב"יש לו" שחכמים הקנו לו כה"ג לענין זה דברשותי אייקר. ויל"ע בזה בד' הגמ' להלן דף ס"ג ע"ב גבי קיראה דמבואר שם דמהני היתר "יש לו" גם להוזיל להדיא, הרי שא"צ לטעמא דברשותי אייקר, ואולי י"ל דכיון שהקנו לו חכמים כה"ג אי"כ המתנת מעות כלל, אלא דא"כ ק' מ"ש לענין פסיקה. וע"כ צריך לחלק בזה בין הוזלה לבין פסיקה, וצ"ע שם במקומו].

שם - ועי' ברעק"א וביד אברהם שם שכי לדייק בד' התוס' כאן בד"ה אע"פ שאין לזה דגם באיסרו הבא לידו צריכים לטעמא דמי שפרע ע"ש, הרי שגם במקום דשייך סברת שקילא טיבותיך וכו' עדיין צריכים טעמא דמי שפרע ודלא כהנ"ל בשי' רש"י, וא"כ הדרא קושיין לדוכתא מ"ש סאה בסאה דמותר מטעמא דשקילא טיבותיך וכו' (כדמבואר בגמ' להלן בסמוך) אע"ג דל"ש קנין למי שפרע בזה כנ"ל.

ונראה לו' בזה עפ"ד האג"מ יו"ד ס"י ע"ח שכי החילוק בזה באו"א דגבי סאה בסאה אינו נותן לו יותר מחיובו בהלואה עצמו (כד' הגמ' ותוס' לעי' בע"א "אינהו בתורת פקדון אתא לידי"), רק שחכמים גזרו משום דנראה כריבית, ולכן בזה אמרי' שלא גזרו במקום "יש לו" אע"פ שלא שייך שם טעמא דברשותי אייקר, משא"כ בפסיקה שהוא מתחייב בזה לשלם יותר מחיובו מדינא דהיינו המעות, בזה החמירו חכמים לאסור אא"כ קנאו מתחילה עכ"פ במי שפרע דע"ז ברשותי אייקר ואי"כ תוספת.

וע"ע בחו"ד ס"י קס"ח - ט' סקל"ח שכי "כל שנעשה בענין מכירה אף שלא נתקיים בקנין ואין הלוקח רוצה להיות ממחוסרי אמנה ורוצה לקיים המקח מותר וכו' והא דבפוסק על הפירות וכו' עדיין אחריותו על המקבל ויש עליו חיוב הגוף להעמידו דמיא להלואה". מבואר בדבריו דפסיקה אפי' באיסרו הבא לידו חמירא דדמיא להלואה ולכן אסרו בלי מי שפרע אפי' במקום היתר הנ"ל דשקילא טיבותיך.

## הערות ומראה מקומות פרק איזהו נשך

וכע"ז מבואר ברא"ש להלן סי' ס"א שכי' לחלק בין סאה בסאה שיש מקילים ללות על שער שבשוק אפי' שאין לו ואילו מעמידין מלוה על הפירות אסור כשאין לו שאני התם כיון דהלוהו מעות מתחלה מיחזי כריבית" עש"ה. ומבואר ג"כ שאפי' במקום דשייך היתר הנ"ל דשקילא טיבותיך (שהרי לדבריו שם אפי' כשאין לו מעות כלל אמרי' שיכול לקנות כשיצא השוק ולהחזירו), מ"מ אסור אפי' כ"כ "יש לו" משום שנראה כהלואה. אלא שהרא"ש כ"כ שם דוקא בלי איסורו הבא לידו ע"ש. וע"ע ברעק"א תשו' נ"ב מש"כ בד' הרא"ש שם. [וצריך להוסיף ולחלק ע"ד האג"מ הנ"ל שבסאה בסאה אפי' שזה הלואה גמורה מ"מ עצם החוב מחייב סאה ואי"כ תוספת רק שנראה כריבית, משא"כ בפסיקה שיש תוספת כנ"ל].

[וע"ע בתוס' לעי' סו"פ המפקיד שדן מה ההיתר למוכר להשתמש במעות שהקדימו על הפירות כאן, ע"ש שכי' דאדעתא דהכי הקדים לו מעות, וא"כ לכאורה באמת ד"ז הוא הלואה גמורה. וע"ש שכי' עוד' שלפ"ד ר"י מעות קונות מדאורייתא אלא שחכמים תקנו דל"מ מעות, וא"כ י"ל שלא הפקיעו רשות המוכר במעות. ולפ"ז יתכן שאינו מלוה ממש אלא דמי המקח. וע"ע בתוס' בר"פ הפרה שכי' שמעות מקח טעות חשיב מלוה שדינו בזוזי דוקא, ומבואר שמעות מקח דעתו שיהי' מלוה אם יתבטל. וע"ע מש"כ בזה רעק"א בכו"ח להלן דף ס"ג ע"א לענין צד א' בריבית].

עוד שם - ובעצם די' רש"י ותוס' כאן עכצ"ל דס"ל שיש מי שפרע גם בקונה במלוה, ובהג' הגר"א כאן דף ס"ג ע"א ציין לדי' הרמב"ם בזה, והפוסקים בסי' ר"ד שהביאו די' הרא"ש שחולק בזה וס"ל דאין שייך קנין למי שפרע במלוה ע"ש ובבהגר"א.

ועי' בפנ"י כאן שכי' שלפ"ד רש"י אין קנין למי שפרע ב"אין לו", או דס"ל שיש מי שפרע בזה אלא דעדיין מחזי כהלואה, ולכן בבא לחוב בדמיהן אסור ב"אין לו" ע"ש. ואילו לדי' התוס' הנ"ל ע"כ שגם ב"אין לו" שייך קנין למי שפרע שלפי דבריהם מה"ט התירו באיסורו הבא לידו ושם התירו גם ב"אין לו". ובסי' ר"ט מבואר מחלו' הסמ"ע והש"ך בזה ע"ש, ועי' בקצות שם שכי' בד' התוס' כאן. [ועי' ריטב"א דף ס"ג ע"א שכי' שאין מי שפרע באין לו. וע"ע בזה במחנ"א שם].

אלא דא"כ צ"ע לדי' התוס' דבאיסורו הבא לידו מהני אפי' ב"אין לו" ע"י קנין למי שפרע, ומ"ש בבא לחוב בדמיהן דל"מ ב"אין לו". ועכצ"ל שאפי' כשיש קנין מי שפרע צריכים ג"כ "יש לו". וצ"ע לפמ"ש"כ למעלה בשם הט"ז דטעמא ד"יש לו" הוא שחכמים הקנו לו, ואי"ז מוסיף כלום יותר מקנין למי שפרע. ועי' רעק"א בד' התוס' בד"ה הרי שנושה שעמד בקו' זו, ע"ש מש"כ בזה על דרכו שם.

ויעוין ברשב"א כאן שכי' שאם יש לו חיטים באיסורו הבא לידו מותר לפסוק על היין אפי' אין לו משום דחשיב כאילו קנאם מיד, ולדי' רש"י בסוגיין מעלת איסורו הבא לידו הוא רק שיכול קנות בהם חיטים וא"כ ל"מ לענין היין מה שהיה לו חיטים בתחילה, וכ"מ להדיא בד' רש"י בד"ה מאי לקח. וע"ע בנמו"י שכי' שהיתר איסורו הבא לידו הוא שנחשב כאילו בא איסורו גם על היין, ולדי' רש"י הנ"ל ל"ש לו" כן דא"כ מעות בפועל לקנות יין. ובפנ"י מבאר בזה ע"ד המבואר בחי' הר"ן בסוגיין, שכי' שהיתר איסורו הבא לידו הוא שע"ז הו"ל דרך מקח, ובזה א"ש די' הראשונים הנ"ל שע"י שיש חיטים בתחילה (או שנתן לו מעות עכשיו דהוי כאילו יש לו) חשיב דרך מקח ומותר גם ביין ע"ש בפנ"י.

## הערות ומראה מקומות פרק איזהו נשך

ועד"ז יש לבאר גם בד' התוס' כאן שהיתר "יש לו" הוא משום דרך מקח, וס"ל להתוס' שצריכים לזה רק בנא לחוב בדמיהם ולכן ב"אין לו" אסור. והתוס' ס"ל שצריכים ד"ז אפי' כשיש מי שפרע כנ"ל, ועי' בד' הרשב"א ונמו"י כאן שהתירו אפי' כשמוכר ביותר משער שבשוק ע"ש, ואילו לד' התוס' אסור כה"ג משום דבעינן ברשותי אייקר (כמש"כ למעלה בשם רעק"א והגר"א). ועי' בדבריהם לעי' דף מ"ח דס"ל שם שאין דין מי שפרע בקונה במלוה, וכ"ז לשי' כאן דלא ס"ל כד' התוס' הנ"ל. ועי' במחנ"א סי' כ"ח.

**ואסור לעשות כן מפני הערמת ריבית -** בראשונים חולקים בגדר איסור זה, עי' רשב"א שחולק על הרמב"ן שזה אינו כשאר אבק ריבית כ"א איסור לכתחילה לעשות כן כפשטות לשון הברייתא. ועי' בזה בפוסקים בסי' קס"ג סעי' ג' ובנו"כ ברמב"ם פ"ה מו"ל ה"ו. ועי' ברא"ש ובפ"ח שם שמבואר עוד בזה. ועי' חו"ד שם סק"ו שהק' דהו"ל ריבית גמורה כמו שמצינו במתני' להלן דף ס"ד שאסור למלוה לשכור ממלוה בפחות, ומת' שם שמכיון שזה אינו הלואה גמורה כ"א דרך מקח לא גזרו רבנן בזה ע"ש. ועי' בראשונים הנ"ל ובפוסקים שם שאם התנה בפירוש למכור בפחות הו"ל ריבית גמורה.

**תוד"ה הרי שנושה -** "תימה והלא מעות קונות הכא אפילו מדרבנן דמילתא דלא שכיח היא כדאמר"י בהזהב (לעיל דף מו:): גבי החליף דמי שור בפרה וי"ל דהכא מיירי שלא פטרו ממנו עד שיתן לו החטין". בהג' הגר"א ציין לד' התוס' לעי' שם שכי' שאין הקנין שם במלוה ממש כ"א בהנאת מחילת מלוה (כשי' התוס' בכ"מ שגם בקרקעות ל"מ מלוה לקנין כסף, ודלא כד' הרמב"ם הידועים בפ"ה מהלי מכירה ה"ד).

**ובפנ"י תמה דא"כ מנ"ל לתוס' שכך מדובר כאן שאמר בהנאת מחילה,** דמכח זה הק' שיש כאן קנין גמור. ע"ש שהעמיד ד' התוס' כאן על ברייתא דר' אושיעא בסמוך שמבואר שם ד"יש לו" מותר אע"פ שקונה ע"י מלוה, ועי' דמיירי שאמר בהנאת מחילה דאל"כ ל"ש בזה קנין למי שפרע כיון שאין קנין דאורייתא בכע"ז ע"ש. ועי' ברעק"א מש"כ כאן בזה.

### דף ס"ג ע"א

**והוא שיש לו -** עי' ברשב"א שהביא ד' הרמב"ם בפנ"י ה"ו שכי' דין זה שאם יש לו כשיעור מעותיו מותר, ומדייק הרשב"א מזה שדין "יש לו" שנאמר כאן בפסיקה על המעות שונה מדין "יש לו" שנאמר גבי סאה בסאה שמבואר שם ד"יש לו טיפה אחת לזה עליה כמה טיפין", ואילו כאן צריך כשיעור מעותיו. ומבאר הרשב"א הטעם בזה משום שבהלואה "רואין כאילו לזה טיפה כנגד טיפה שיש לו ואח"כ כלוה ב' טיפות כנגד שתיים וכן לעולם מה שאין לומר כן במוכר". וצ"ב לביאורו.

ועי' חו"ד ברסי' קס"ג שכי' לבאר בזה דגבי סאה בסאה א"צ להקנות המלוה את מה שיש לו אלא חכמים הקנו לו לענין זה (כמש"כ למעלה בשם ה"ט"ז), ולכן יש להקל אפי' בכה"ג דהו"ל כאילו לזה טיפה טיפה (וכמו"כ א"צ שם כוונת הלוח וא"צ שידע שיש למלוה סאה זו). משא"כ הקנאת פסיקה שהמוכר עצמו מקנה ולא שחכמים הקנו, ולכן צריכים שיהא כנגד שיעור מעותיו (וכמו"כ צריכים ידיעת הלוקח). ועי' בזה להלן בע"ב גבי קיראה לענין להוזיל להדיא.

## הערות ומראה מקומות פרק איזהו נשך

**מיתבי כולם אם יש לו מותר** - עי' פנ"י שהק' מאי ק"ל והרי ברייתא דר' אושיעא שמתיר ע"כ מיירי כשיש לו גם חיטים בשעת פסיקה של החיטים (שהרי הברייתא מיירי בבא בחוב ממש על החיטים ג"כ ולא באיסרו הבא לידו), וא"כ לק"מ על ד' רבא די"ל דמיירי דוקא ב"אין לו" חיטים. ע"ש מש"כ לתרץ.

ועוד הק' שם דהו"ל לגמ' להק' ממתני' דידן דמבואר שם דרק באין לו אסור אבל יש לו יין מותר וק' לרב, ובזה לא שייך תי' הגמ' על ברייתא דר"א כשמשך או יחד לו בית, שהרי מתני' מיירי באין לו חיטים כדמבואר ברש"י בסוגיין. וכי' שיש לדחות בזה שרש"י מפרש במתני' כן רק לד' ר' ינאי דקי"ל כוותי'.

**תוד"ה צד אחד** - "וא"ת א"כ סאה בסאה נמי יהא מותר ללות וכו' דבהלואה נמי שרי רבי יהודה צד אחד ברביית כדאמרין לקמן (דף סה:): גבן משכן לו בית משכן לו שדה הא דלא כר' יהודה". עי' תוס' במגילה דף כ"ז ע"ב גבי אין מוכרין ביהכ"נ וכו' (הובא בתוס' בסמוך) שכי' לחלק שהתירו צד א' בריבית רק במקום שיש צד א' של מכר כגון שם וההיא דמשכן לו בית שהביאו התוס' כאן, משא"כ בסאה בסאה. וברעק"א בכו"ח הק' בזה דבסוגיין דכאן מבואר שהתירו צד א' בריבית בפסיקה על הפירות, ופסיקה אינו דומה למכר ממש שהרי אינו קונה הפירות היום והמעות הם בהלואה בעלמא עד המקח (כמו שביאנו למעלה מכח ד' התוס' בסו"פ המפקיד) וצ"ע.

### דף ס"ג ע"ב

**רש"י ד"ה מה לי** - בתחלת התנאי נמי משיצא השער פוסק עמו ואף על פי שאין פירות בידו ובלבד שיתן לו זה מעות וכו' שהמעות ודמיהן שוין דמה לי טוב אם היו החטין שהם דמים למעות הללו בידו מעכשיו שהם עצמן בידו אף הוא יכול ליקח בהן פירות". ובתוס' מבארים עוד פ"י זה. ורש"י הזכיר בסוגיין כמה פעמים שזהו מעלת איסרו הבא בידו. ועי' בראשונים שכי' מהלך אחר בזה דמיירי במה שהקונה נותן למוכר שא"צ שיתן מעות ממש אלא אפי' אם נתן פירות אחרים מהני, כיון שיכול למכור הפירות האלו ולקנות עם זה סחורה הנמכרת עכשיו ולכן חשיב כאיסרו הבא לידו והו"ל כאילו יש לו.

**האי מאן דיהיב זוזי אתרעא חריפא צריך לאתחזויי לבי דרי** - צל"ע מדוע הזכירו ד"ז כאן. ועי' בשטמ"ק שכי' שזה המשך של דיני פסיקה על המעות כשאין לו שההיתר הוא משום שקונה למי שפרע, וכאן אשמיענו דיני מי שפרע. ולמעלה הבאנו ד' היז אברהם שהעיר בזה דאין משמע בהלכה שצריך לאיתחזויי לבי דרי גבי פסיקה. ולמעלה הבאנו מחלו' רש"י ותוס' בזה אם צריכים לקנין למי שפרע בפסיקה על המעות או רק בבא לחוב בדמיהן. ועי' בסמוך בשם הריב"ש שהזכיר ג"כ ענין קנין למי שפרע.

**איתנהו גבי' שרי** - צל"ע בזה לפ"ד רש"י ותוס' הנ"ל בתחילת הסוגיא שכי' שהיתר יש לו בפסיקה הוא משום שע"י שקונה למי שפרע אמרי' דברשותי' אייקר, וא"כ כאן דמיירי לאוזולי להדיא ל"ש היתר זה. ועי' ב"י בס"י קע"ג (הו"ד בט"ז שם) שהביא בשם ריב"ש לבאר הטעם בזה דכיון דמן התורה מעות קונות ואם חוזר בו מקבל מי שפרע הוה לענין רבית כאילו קנאם מיד קנין גמור. ולכאורה הכוונה בזה שע"י אי"כ הקדמת מעות כלל. אלא דא"כ ק' למ"ל שם טעמא דברשותי' אייקר כיון דאיי"כ הקדמת מעות כלל.

## הערות ומראה מקומות פרק איזהו נשך

[ועכצ"ל דלאו זולי להדיא עדיף דאיי"כ תוספת **כיון שכולו כלול במקח** ולכן התירו חכמים ביש לו, משא"כ בפסיקה כשנתייקר שיש תוספת על מה שקנה מתחילה, ולכן צ"ל בזה ברשותי אייקר. ובזה מיושב ג"כ מה שיש להק' לד' **הריטב"א** לעי' בר"פ שכי' שהיתר פסיקה **אינו משום דרך מקח** כד' רש"י שם, אלא כמו גבי סאה בסאה **שאין הנשך ברור** בשעת שימה, וכאן גבי קיראה שמוזיל להדיא ל"ש היתר זה. ולהנ"ל אי"ש דכמו"כ **אי"כ תוספת כלל** כה"ג, רק שאעפ"כ חכמים אסרוהו אי"כ יש לו דהוי כמקח].

**רש"י ד"ה חמש - "לזמן פלוני"**. וכ"מ בתוס' דמייירי דוקא בקובע זמן. ובפנ"י מפרש הטעם בזה שאם לא קבע זמן אי"ז **אגר נטר כיון שחייב גם מיד**. ועי' בזה בחו"ד סי' קע"ג סק"ט ובמחנ"א סי' י"ז.

**מתנה בעלמא הוא דיהיב ליה - עי' רא"ש** שכי' שאין הכוונה שודאי נתן לו במתנה, אלא **שאם אינו תובעו סימן שנותנו לו**, אבל אם רוצה הנותן יכול לתבוע ממנו. ובמרדכי חולק וכי' שאינו יכול לתבוע.

**שם - עי' בתוס' בב"ב** דף ע"ח ע"א שהק' שם דנימא כאן שזה רק הלואה או פקדון, ותי' שם דכיון שהנותן אינו יודע שהמקבל יספור אותו ע"כ נתן בתורת מתנה.

## דף ס"ד ע"א

**רש"י ד"ה איתנהו - "אם יש לו בגנו גדולות בני אמה"**. מבואר בד' רש"י **דלולי** היתר **"מיני קרבו"** שכי' בסוף הסוגיא, **צריכים** שיש לו **בני אמה**. והריטב"א פי' אפי' איתנהו **בני זרתא**, ומפרש שם שמותר להוסיף על מה שיש לו, **דכיון שחל המקח על מה שיש לו** ל"ח אגר נטר כ"א מתנה ע"ש. ולכאורה מבורא שלפ"ד הריטב"א ע"י היתר **"מיני קרבו"** א"צ אפי' **שיהיו בני זרתא**. ומד' רש"י להלן בד"ה מיניה קרבו כי **"מכח הקטנות בא והקטנות כבר היו בשעת מכר ומדידה הוא דקא משבח ואזיל"**, ומשמע מדבריו **שצריכים שיהיו לפחות בני זרתא**. וצ"ב בצאי פליגי בזה.

והנה יעוין **במחנ"א** סי' כ"ט שכי' ב' מהלכים בסברת **"מיני קרבו"**, אם הכוונה דעי"ז חשיב כ"יש לו" בני אמה, או ההיתר הוא **דכיון שיש לו בני זרתא** קנה קנין גמור (ע"ש הטעם דכיון דמחובר לקרקע חשיב כקרקע), ולכן **אי"כ תוספת אגר נטר דדידי' אשבח**. וכי' לדייק בד' רש"י להלן הנ"ל שכי' לשון זה **"מדידי' דקא משבח ואזיל"**, הרי כצד הב' הנ"ל.

וע"ש נ"מ בזה בד' **המרדכי** כאן שכי' שצריך ליתן לו **מאותן בני זרתא שיש לו**, והרי בכ"מ בהיתר **"יש לו"** א"צ ליתן לו **אותן פירות** כדמבואר בכ"מ, וע"כ ס"ל להמרדכי שההיתר הוא **משום דדידי' אשבח** כיון שקנאם כנ"ל. וע"ש שהביא ד' **הרמב"ם** שכי' **שצריך ליחד הקרי**, ומבאר בזה ע"ד הנ"ל במרדכי. ועוד הביא ד' **הטור** שכי' כצד האי' הנ"ל ע"ש. וע"ע בזה בגידולי **תרומה** ח"ד סי' מ"ג.

## הערות ומראה מקומות פרק איזהו נשך

**תוד"ה מה שעזי חולבות -** "הך ברייתא לא קשיא לרב דאסר לקמן פרדיסא וכו' ואע"ג דהתם נמי זימנן דאיתבהו תיוהא כדקאמר שמואל כגו ברד או קרח או גשמים ומספיד הכל רב לא חיישי להכי דלא שכיח הוא". כוונתם מבואר ע"ד שכי' רש"י כאן בהיתר זה בד"ה מותר "שהרי קיבל עליו הפסד ושכר הלכך אפילו ימצא יותר משהו הדמים אין כאן אגר נטר ליה דאי הוה בציר מדמים נמי הוה שקיל". ומבואר שבמקום ספק הפסד יכול להוזיל גבי', משום שההוזלה הוא בגלל שקונה מספק ולא משום אגר נטר. ובה מחלקים התוס' כאן שרב סובר דהפסד שאינו שכיח אין להוזיל עבורו כ"כ.

[ויותר מבואר הטעם בזה בד' רש"י בע"ב גבי לא ישכור בפחות לחלק בין זה למשכונא "דהתם זימנן דלא שקיל ביה מידי ואפילו הכי מנכי ליה והוה ליה קונה את הפירות בנכיתא זו על הספק".]

ועי' הג"א והג' מרדכי שכי' ליישב קו' התוס', שכי' טעם אחר בדין מה שעזי חולבות, דמיירי שיש לו ואעפ"כ כשאומר כך וכך אסור דכיון שנקב סכום ל"ש היתר "יש לו" דשמא לא יהי' בסוף לו סכום זה. וכ"כ הריטב"א מהלך א' בסוגיין. ועי' במהר"ם שיף מש"כ בדעת התוס' בזה.

**שם -** ועי' ברעק"א להלן דף ע' ע"ב שהק' לפ"ז רש"י הנ"ל שמתיר להוזיל במקום צד הפסד, דמה"ט יהא מותר בכל פסיקה אפי' כשאין לו ולא יצא השער, כיון שמקבל עליו עכ"פ צד הפסד של זולא (עי' מש"כ בזה בתוס' בע"ב). וע"ש תי' דחלב עדיף מפירות דחשיב יש לו אפי' לפני שבא לעולם כיון שאין בו ספק שיבא, ותלה שם ד"ז במחלו' הפוסקים בדין מכירת חלב אי חשיב דבר שלא בא לעולם.

## דף ס"ד ע"ב

**אבל חצר דל"ק לאגרא וגברא דל"ע למיגר אימא לא קמ"ל -** נחלקו הראשונים בד"ז, שהרמב"ן והרא"ש כ' דאפי' בגברא דעביד למיגר ואפי' בהלוני אסור רק משום מחזי כריבית, שהרי אין המלוה חסר כלל ואי"כ נשך כלל. ולכן אין חיוב להחזיר כלל אפי' לצאת ידי שמים, ומש"כ בגמ' לא ידור חינם היינו לכתחילה כדי שלא לעבור על איסור זה. ודחה בד' הרי"ף שכי' שחייב לשלם, דע"כ לא מיירי כה"ג כ"א בחצר דקיימא לאגרא. וכע"ז מבואר במהרש"א דאי"כ נשך, והאיסור הוא רק משום הרואה אומר ע"ש.

והרמב"ם רפ"ו מו"ל כ' שיש בזה רק משום אבק ריבית, ובבהגר"א סי' קס"ו סק"ג כ' שכי"מ בד' הגמ' (ולכאורה כוונתו דמשמע שיש לשלם גם בדיעבד עכ"פ לצ"ש). וע"ע בנו"כ שם.

**שם -** ועוד כ' הרמב"ן והרא"ש שאפי' הלוני ודר בחצרי בדלא קיימא לאגרא אי"כ ריבית דאורייתא כיון שאינו חסר כלום ואי"כ נשך כנ"ל. וכי' דכה"ג הו"ל אב"ר וחייב לשלם בדיעבד רק לצ"ש. והרמב"ם חולק שם גם בזה וכי' דהו"ל ריבית קצוצה שיוצא בדיינים, ובלח"מ שם תמה בזה דאי"כ נשך ותרבית.

ועי' בב"י רס"י קס"ו שכי' לבאר בדעת הרמב"ם דמכיון שהתנה על כך מתחילה שידור שם כשכר על החוב שפיר הוי חסר, דהו"ל כאילו חייבו לשלם מראש דכה"ג בכ"מ חייב לשלם. ובב"י שם הביא ד'

## הערות ומראה מקומות פרק איזהו נשך

תלמיד הרשב"א שכי' לחלק דחשיב ריבית קצוצה דוקא באומר כן להדיא שיהא בשכרו. ועיי' חו"ד שם שדחק כן גם בכוונת הרמב"ם, וכי' לפ"ז לא פליג על הרמב"ן.

וכעיי' מבואר ברעק"א לעיי' דף ס' ע"ב לגבי גברא דלא עביד למיגר, דלא חשיב נשך בלא תרביית כה"ג דכיון שהתנו מראש שדר שם עבור ההלוואה נעשה עביד למיגר, וכ"מ בבהגר"א שם סק"ה. ועיי' בבהגר"א שם סק"ד ובפ"ח כאן שהעירו עוד בזה שלפ"ד הרי"ף בב"ק שם חייבים בכל חצר דעביד לאגרא אפי' בגברא דלא עביד למיגר כיון דמ"מ אכל חסרונו של זה (ועיי'ש בנמו"י), ומה"ט חשיב ג"כ ריבית קצוצה.

**עוד שם -** עוד הביאו הרמב"ן והרא"ש ד' הרי"ף שם שכי' דכה"ג דחשיב אב"ר ולא מפקינן מיני', גם אם עדיין לא שילם המלוה לא מנכין לו מחובו, כמש"כ בגמ' להלן דף ס"ז "סלוקי בלא זוזי אפוקי מיניה הוא". והביאו ד' רבינו אפרים שחולק עליו וס"ל דל"א סלוקי בלא זוזי וכו' כ"א במקום משכון דהו"ל כאילו גבוי ביד המלוה ולכן חשיב אפוקי ממונא. והרא"ש מצדד לוי' כד' רבינו אפרים ואילו הרמב"ן חולק עליו. ועיי' מחנ"א סי' ג' מהל' ריבית שכי' דאב"ר חייבים לציי"ש ולכן מנכין לו מחובו ע"ש.

**עוד שם -** במהרש"א נקט דכוונת הגמ' לאסור אפי' במקום גברא דל"ע למיגר וחצר דל"ק לאגרא. והקי' שם דמנין להו לחדש כ"כ, דלמא קמ"ל רק בא' מהם. ומת' דזיל בתר סברא דטעמא דאיסור זה משום חשש שמא יאמרו גברא עביד למיגר או חצר קיימא למיגר וה"ה במקום תרתי. ובמהר"ם שיף כי' לחלוק עליו דלעולם אינו אסור כה"ג ע"ש. ועיי' בריטבי"א כאן שגרס אחרת ולפ"ז התיר ג"כ כה"ג.

**רש"י ד"ה קמ"ל -** "ויש ללמוד מכאן שאסור להלוות על בית ולדור בו אפילו בנכיתא וכו' ולא דמי למשכונא של כרם (להלן ע"ב ע"ב) דהתם זימנין דלא שקיל ביה מידי ואפילו הכי מנכי ליה והוה ליה קונה את הפירות בנכיתא זו על הספק אבל כאן זה נהנה תמיד ואין כאן ספק נמצא שוכרה בפחות". בפניי העיר בזה דהו"ל לרש"י להקי' כן במתני' (ועיי' רא"ש שכי"כ שם במתני').

ובחו"ד סי' קע"ב סק"ב כי' ליישב (וכעיי' בפניי שם) עפ"י המבואר בתוס' כאן שכי' "היכא שלהוה על הבית או על השדה מותר בנכיתא דאין מפסיד בעל שדה ובעל חצר דבלאו הכי לא יוכל להשכירו לאחרים שזה החזיק בו במשכון", ולכן לא הביא רש"י רא"י ממתני' לדין חצר השכונה שהרי מתני' מיירי בחצר שאינו משכון, וראיתו רק ממש"כ בגמ' דגם חצר דלא קיימא לאגרא אסור, וא"כ לא גרע חצר השכונה.

ועיי'ש שכי' ליישב לפ"ז קו' התוס' כאן מההיא דערכין שכי' דבתי ערי חומה רבית גמורה היא והתורה התירה, ומשמע דלא כשיי' ר"ת שכי' דבבית חשיב אבק רבית כמו בשדה בלא נכיתא ולא רבית גמורה. ולהנ"ל לק"מ דטעמא דחצר השכונה חשיב אב"ר הוא משום דהו"ל כלא קיימא, משא"כ בההיא דבתי ערי חומה שאינו ענין למשכון ויכולים להשכירה לאחרים.

**תוד"ה ולא ישכור -** "דבית נמי זימנין דלא שקיל מידי או נופל או נשרף או שלא יצטרך לו אלא בין בית בין שדה היכא שאינו מלוה מעותיו עליהם אסור בפחות לאכול הפירות ולדור בבית". ובגלה"ש הקי' עיי' דאיי"ז הדין אלא אם נפל הבית או נשרף על המשכיר להחזיר את דמי השכירות שלא השתמש בו

## הערות ומראה מקומות פרק איזהו נשך

ואי"כ הפסד לשוכר. ועיי' חו"ד שם סק"ד שכי' לתלות ד"ז בד' התוס' להלן דף ע"ט ע"ב שכי' שאם הקדים שכרו מפסיד השוכר, וא"ש ד' ר"ת שכי' שיש הפסד.

וכי' שם דרש"י שכי' להתיר במשכונה דבית ולא חשיב הפסד נפילה ס"ל דל"ש כאן דין זה, דיעוין בתוס' להלן שם שכי' הסברא בזה "כיון שנתן לו שכרו נתרצה שיהא שלו לאלתר אע"ג דאינה משתלמת אלא לבסוף לדעת כן נותנו שיהא שלו לאלתר אם לא ישאר בו", וי"ל דגבי נכיתא לא שייך סברא זו ע"ש.

**בד"ה אבל -** "והשתא קשה דאדם שמלוה לחבירו וכי אסור לעשות לו שום טובה שבעולם וכו' וי"ל דדוקא במילי דפרהסיא ואוושא טובא אסר הכא כולי האי וכו' ועוד י"ל דדוקא לדור שלא מדעת חבירו אסור בכל ענין וכו' דכיון שלא ברשות עושה נראה דעל המלוה סומך שבשבילו יסבלו הבעלים אבל מדעתו לא אסור אלא בדבר שלא היה עושה לזה למלוה בלא הלואה". וכע"ז כי' בתוס' ב"ק דף צ"ז. ועיי' בישי"ש שם שכי' דנקטינן כבי' התי' לקולא.

ובריטב"א כי' לחלק באו"א "דשאני חצר דאף על גב דלא קיימא לאגרא אין דרך בני אדם להשאיל חצרם זה לזה בחנם מה שאין כן בשאלת כלים וכיוצא בו שבני אדם נוהגים לשאול ולהשאיל ולתת וכל מידי דבלאו הלואה זו לא היו מקפידים הלואה עם המלוה הרי זה מותר לכתחלה".

## דף ס"ח ע"ב

**רב עיליש גברא רבה הוא ואיסורא לאינשי לא הוי ספי -** כי' הרא"ש בסי' מ"ב "מדלא קאמר ולא עביד איסורא יש לדקדק דאבק רבית כי האי אין איסור ללוה מדלא יהיב מדידה טפי לא קרינא ביה לא תשיך ואפילו איסורא דרבנן ליכא אלא דוקא גבי מלוה איכא איסורא הלכך ליכא איסורא ללוה אלא משום לפני עור לא תתן מכשול". משמע מדבריו דאילו בשאר אבק ריבית יש איסור על הלוה. [ומש"כ דכאן עדיף דלא יהיב מדידי, ע"ע בסמוך כע"ז בשם התוהרא"ש בהיתר של כל "עיסקה" מדאורייתא.]

וכבר עמד בזה במחנ"א סי' י"ט שמד' הרשב"א והנמו"י משמע שכל אב"ר אי"ב איסור ללוה, שהרי גם בדאורייתא איסור ללוה הוא חידוש כמש"כ בגמ' לעיי' ריש פירקין ע"ש. וע"ע במל"מ פ"ד מו"ל ה"ב.

ועיי' ריטב"א שעמד ג"כ בדיוק לשון הגמ' כאן שלא כי' שיש איסור ללוה, והניח בצ"ע. ובמאירי כי' לדחות דיוק זה שהכוונה הוא דאילו היה אסור לעשות כן היה חוטא וגם מחטיא אחרים שעונשו גדול. ובחו"ד רסי' קס"א כי' לדחות באו"א שאיסור ללוה הוא רק בשעת נתינה, ואילו כאן מיירי באיסור של כתיבת השטר. הרי מדבריהם דס"ל דגם כה"ג יש איסור ללוה עצמו דלא כד' הראשונים הנ"ל.

[ובד' הראשונים האלו מבואר שיש איסור של לפני עור באיסור דרבנן, ומצינו בזה מחלו' הראשונים, ועיי' בתוס' בע"ז דף כ"ב ע"א שהוכיח שיש לפני עור בדרבנן מד' הגמ' שם לענין מלאכה בחוה"מ, ואילו ברמב"ן שם הוכיח מזה שמלאכה בחוה"מ הוא מדאורייתא דאל"כ אי"כ לפני עור.]

**תוד"ה אמר רב מותר שלישי - "וא"ת והא צד אחד ברבית הוא וכו' ויש לומר דהכא אקילו רבנן משום דשכיחי טובא שיהא מותר שלישי". ובתוהרא"ש תי' עוד בזה "דהכא הקלו טפי שאינו נותן לו יותר ממה שלקח אלא שהוא טורח בשבילו".** ודבריו א"ש לשי' שכתבנו למעלה בשמו דכאן בכה"ג **דעיסקה יש קולא מיוחדת דא"כ ריבית גמורה כלל כיון שאינו תוספת ממש כ"א טירחא בעלמא.**

**ובריטב"א** בסוגיין מבואר עוד קולא מיוחדת בכה"ג דעיסקה, שכי' "וא"ת ואפי' לית לי' בהמה לדידי' נימא דכיון דהעגל הזה פלגא מלוה ופלגא פקדון והוא צריך לטרוח בחלקו אין טורח נוסף לו כל כך בשביל חלקו של חברו דאמרינן ליה גביל לפלגא גביל לכולא וליסגי ליה בריש עגלא וי"ל דל"ד דכי אית לי' בהמות לדידי' בלא עסק זה שייך לומר גביל לתורי אבל הכא דבלא עסק זה לא הו"ל לטרוח לא היה זה מקבל זה העגל לטרוח בכולו אלמלא פלגא של מלוה והוה ליה אבק רבית אם אינו נותן לו שכר טרחו". מבואר בדבריו שבעצם שייך בכל עיסקה הטעם שכי' הגמ' בסמוך **"גביל לתורא גביל לתורי"** במחצה שלו, אלא דמ"מ אסור מדרבנן כה"ג כין שאין שייך סברא זו בלי העיסקה.

**שם - ועי' חו"ד סי' קס"ז סק"ב שכי' שהיתר של "עיסקה" מדאורייתא הוא רק מסברת גביל לתורא הנ"ל,** ורק משום הכי מהני טובל עמו בציר או קציצת דינר וכדו' כדמבואר בגמ' כאן, אבל אם התנו שהלוה יעבוד עמו בדבר אחר בחינם או בזול הו"ל ריבית קצוצה ממש, כעין המבואר לעי' דף ס"ד ע"ב גבי הלוני ודור בחצרי, ומ"ל שכירות חצרו בזול ומ"ל שכירות גופו בזול. וכ"כ בשערי דעה ובכרתי שם. [ועי' בזה בפוסקים בסי' קע"ז ובדברות משה כאן שהאריך בענין זה.]

ועי' בהג' אמרי ברוך לחו"ד שם שהק' ע"ז מד' התוס' כאן בד"ה דאמרי אינשי גביל לתורא "וא"ת מהאי טעמא לשתרי אפילו לית ליה בהמה לדידיה דהא צריך לטרוח לעצמו משום פלגא דמלוה וי"ל דלא דמי דאי לית ליה בהמה לדידיה אין צריך לטרוח בבהמה של שותפו בכל יום אלא כל אחד יטרח ביומו". הרי שאין שייך סברת גביל לתורא כשאינו טורח בלא"ה בבהמה אחרת כדמשמע בגמ'. אלא שכי' לדחות שם שכוונת התוס' רק שלא התירו כה"ג מדרבנן מה"ט. והביא שכי' הריטב"א כאן כנ"ל בשמו.

ולכאורה לד' הרא"ש הנ"ל ל"צ לכ"ז, שהרי בכל עיסקה הריבית הוא רק משום טירחא, ולדבריו אי"ז ריבית גמורה, אלא זה קל יותר אפי' משאר אב"ר כנ"ל בשמו. ועי' רא"ש בסוגיא דטרשא (שזה ג"כ ענין של עיסקה) שכי' שזה ריבית מוקדמת. ועי' ברמב"ן במלחמות שם שכי' להדיא שאם אמר מלוה עשה עמי מלאכה בחינם מחזי כריבית כמו במתני' דאין מושיבים חנווני, ומשמע שאינו מחלק לענין דאורייתא בין אית לי' בהמה ללית לי' בהמה. ויל"פ בזה ג"כ ע"ד שי' הרא"ש הנ"ל. ועי' חו"ד שם מש"כ בענין טרשא.

**בד"ה אי משתתפת בהדיה - "תימה למה היא סבורה כן וכו' ועכשיו שטורח לרבי אלעזר רק בחצי בהמה יטול חצי הראש מחלק רבי אלעזר ועוד מאי קאמר השתא שותפי אגן והלא גם עתה היתה חלקו של רבי אלעזר פלגא מלוה ויש לומר דכשנתת עמו היה טורח בחציו של רבי אלעזר בחנם ועל כן אמרה יהיב לך נמי אליתא אחרי שאינך לוקח מחלקו שום שכר".**

## הערות ומראה מקומות פרק איזהו נשך

ע"י רמב"ם רפ"ו שותפין שכי"אם היה האחד בלבד הוא שנושא ונותן בממון השתוף אע"פ שהממון משל שניהם הרי זו השותפות נקראת עסק". ע"ש שכי"א דכה"ג יש כל דיני עסקה לענין חשש ריבית. ובנו"כ שם הוכיחו דלא כזה מד' התוס' כאן שמבואר שאם לא לזה ממנו אין איסור בזה מצד ריבית. וע"י מש"כ שם לבאר בד' הגמ' כאן אליבא דהרמב"ם דמיירי כהו"א דתוס' ע"ש. וע"י בב"י בס"י קע"ז בשי' הרי"ף בזה, ובחוו"ד שם סק"ז. [ובבהגר"א שם כי דשי' רש"י כאן כהרמב"ם לאסור כה"ג וצל"ע בכוונתו ע"ש].

### דף ס"ט ע"ב

רש"י ד"ה הדרא בעינא - "אותו כלי חוזר בעצמו בעין ואינו הלואה אצלו בדמים ואין אחריותו עליו אם נאנס או נשבר מחמת מלאכה הלכך אין שכרו רבית". ובד"ה זוזי לא הדרי כי "שהרי מוציאם ולפיכך אחריותו עליו ושכרו רבית אף על גב דאמר בלשון שכירות". נראה בכוונת דבריו שעיקר החילוק שכי' בגמ' דמרא הדרא בעינא ולא זוזי הוא רק סיבה לחיוב האחריות, וחשוב האחריות קובע שהדבר מלוה אצלו בדמים אע"ג שאמר בלשון שכירות. [ומש"כ רש"י "נשבר מחמת מלאכה", יל"פ כוונתו ליישב קו' הפנ"י להלן בסוגיין במש"כ שקבלת אחריות על ספינה חשיב כמלוה, והקי' הפנ"י דכל שואל חייב באונסין ומצינו ג"כ דש"ש מתנה להיות כשואל ע"ש, ולכן כי רש"י דכה"ג עדיף שנתחייב גם מחמת מלאכה].

וביתר ביאור יל"פ בדעת רש"י, דשכירות הוא זכות השתמשות בדבר בעין, ואילו כשניתן להוצאה אי"כ חפץ בעין כ"א חיוב להחזיר תמורתו. וכמו"כ חיוב אחריות עושה כאילו שקצץ החפץ בדמים וחייבו הוא רק לתת תמורתו. וכע"ז מצינו להלן דף ע"ה ע"א גבי הלואת סאה בסאה שאם קצץ דמים חשיב הלואת דמים, וה"ה בקבלת אחריות י"ל דע"י השומא חשיב הלואת דמים. ונבאר עוד בזה להלן בסוגיין.

[ואע"פ שאם החפץ בעין הוא מחויב להחזירו, מ"מ חשיב כאילו שהוא שלו ולא חשיב של הנותן בעין. וכע"ז מצינו בסוגיא דר"פ אלמנה לכ"ג לענין נכסי צאן ברזל, ע"י אב"מ רס"י נ"ב וס"י צ' סק"ד ובברכ"ש שם ס"י כי ואיכמ"ל. וע"ע בקצוה"ח ס"י ס"ז שהביא ד' הג"מ שכי' שעסקה פלגא מלוה הוא הלואה גמורה גם לענין שמיטה ולענין קידושין, ואע"פ שחייב להחזירו כמש"כ בגמ' להלן דף ק"ד ע"ב "להכי קרו ליה עיסקא דאמר ליה כי יהבינא לך לאיעסוקי ביה ולא למשתי ביה שכרא", אי"ז כ"א כמלוה על המשכון שהדבר עומד משועבד לפרעון. אלא שהוא עצמו חולק שם בהגדרת עיסקה ע"ש].

שם - וע"י בקצוה"ח ס"י ר"ט סק"ד שהביא ד' מהר"ם אלשקר שכי' דקנין במעות לענין להשקיעם במסחר הוא דבר שלא בא לעולם, שהרי לא שייך קנין גוף לפירות במעות משום שאין המעות בעין בשעת צמיחת הפירות. והביא הקצות שם רא"י מסוגיין להיפך מזה שבעצם שייך השכרת מעות רק שבענין זה חשיב ריבית. וע"ע בזה במחנ"א הל' זכיי ומתנה ס"י ל"ד.

תוד"ה אוגר זוזא בפשיטי - "מקבל היה עליו אחריות אונסין להכי ס"ד דשריי". בראשונים מבארים בזה שרב חמא קיבל על עצמו אחריות רק כל זמן שלא הוציאו, ועל אותו הזמן סבר לומר שמותר לקחת שכירות גם על מעות. ומבואר דלא כס"ד דר' חמא שאעפ"כ חשיב מלוה כיון שניתן להוצאה. וע"ע חוו"ד

## הערות ומראה מקומות פרק איזהו נשך

סי' קע"ו סק"ב שכי' שההשתמשות שהיה לר' חמא במעות היה כדי להוציאם ולכן חשיב הלואה וריבית. [ויל"ע בד' רש"י הנ"ל שכי' לפיכך אחריותו עליו דמשמע שלא קיבל ר' חמא אחריות ע"ע, ועי' בסמוך.]

**שם -** בהג' הגר"א כאן מציין לד' התרוה"ד סי' ש"ב שכי' דאילו קיבל ר' חמא גם אחריות גניבה ואבידה היה מותר לו לקחת שכר ע"ז כיון שזה כפקדון בעלמא. וברסי' קע"ו הביאו הרמ"א, וע"ש ג"כ בבהגר"א. וע"ע בפוסקים שם שהביאו כע"ז גם בשם עוד ראשונים, ויש חולקים שם בזה להלכה. [ואולי יש ליישב בזה ד' רש"י כאן הנ"ל שכי' שאחריות המעות על המקבל, ולהנ"ל יל"פ לגניבה ואבידה וצ"ע.]

**בד"ה מרא הדרא -** "ועוד אי נמי מהדר להו בעינייהו לא ידיע פחתייהו נמצא שכרן בחנם והוי רבית כך פי' בקונטרס וכו' ועוד דבהדיא תניא בתוספתא (פ"ד) משכיר אדם מעותיו אצל שולחני להתראות בהן ולהתלמד בהן". עי' בבהגר"א בשו"ע שם שכי' ליישב ד' רש"י מברייתא זו דהתם מיירי כשהנותן שמקבל על עצמו גם אונסין דגניבה ואבידה, דכה"ג מותר לקחת שכר כנ"ל בשם התרוה"ד.

**הילך ארבעה זוזי ואוזפיה לפלניא זוזי -** עי' רא"ש שכי' דהיתר זה הוא רק כ"ז שלא אמר לזה למלוה על זה, אבל אם הודיעו על כך אסור. וכ"פ בשו"ע סי' ק"ס סעי' י"ג, ועי' בבהגר"א שם שכי' הטעם בזה מדין עבד כנעני דנתינת אחר חשיב כנתינתו, עי' קידושין דף ז' ע"א. ועוד כי הרא"ש לאסור אפי' אם הלוח פייס לזה ליתן עבורו, וע"ע בזה בחוז"א יו"ד סי' ע"א שלפ"ד הגר"א הנ"ל שזה אסור מעיקר הדין, צ"ל דה"ה כה"ג שפייסו. והרמב"ן מתיר להדיא כה"ג. ועי' מש"כ בזה בפוסקים שם ובמל"מ פ"ה הי"ד.

[וע"ע ברא"ש שכי' דה"ה אם הלוח החזיר את הד' זוזי לנותן דאסור, וכ"כ התוס' בקידושין דף ו' ע"ב ע"ש, והריטב"א כאן התיר, וע"ע בזה בחו"ד שם סק"ו.]

**מ"ט שכר אמירה קא שקיל -** עי' ריטב"א שהק' דלמ"ל למימר טעם חדש, הול"ל משום שאי"ז מלוה למלוה. וכי' שם דכיון שלא נתן המלוה מעות כ"א עבור זה, הו"ל כאילו לזה זה וחזר והלוה ללוה, ושפיר חשיב ריבית מלוה למלוה. ולכן כי דאי"כ ריבית כלל כיון שהוא רק כשכר אמירה.

ועוד תי' שם דנ"מ אם חזר זה ונתן למלוה אותן המעות שנתן לו לזה מותר, משום שלא היה חייב לתתו למלוה שלא נתן לו לזה כ"א כשכר אמירה בעלמא. וכבר הבאנו לעי' ד' התוס' בקידושין דף ו' שכי' לאסור בכע"ז משום הערמת ריבית. וע"ע בזה בחו"ד שם ובאב"נ יו"ד סי' קנ"ט.

**שם -** וגם בזה כי ראשונים שאין היתר בזה כ"א בכה"ג שלא דברו בזה בין לזה למלוה, אבל אם אמר מלוה תן מנה לפלוני ואלוה לך הר"ז ריבית קצוצה מלוה למלוה מדין ערב, דנתינה לאחר על פיו חשיב כאילו נתנו לו כדמבואר ג"כ בקידושין שם. וכ"פ בשו"ע שם. וע"ע בזה במחנ"א סי' י"א ובמל"מ שם.

**רש"י ד"ה מותר -** "כדמפרש לפי שלא עשאה דמים מחיים וכו' אלא לאחר מיתה וכו' אלמא כל כמה דלא קביל עליה זולא לאו מלוה היא גביה וגבי ספינה נמי לא קביל עליה זולא". מבואר בדבריו שזהו ההיתר כאן שלא עשאה מלוה מחיים, דלא חשיב מלוה בקבלת אחריות שבירה לבד א"כ קיבל המקבל על עצמו גם אחריות זולא. וכ"מ בהג"א בדעת רש"י ע"ש. [ויש מקשים בזה מד' התוס' (הו"ד לעי' ]

## הערות ומראה מקומות פרק איזהו נשך

בסמוך) שכי' בדעת רש"י דשכירות בדבר שאי"ב פחת אסורה משום ריבית, וק' דהרי בשכירות אין קבלת זולא על המקבל כ"א על הנותן. ובמק"א נבאר עוד בזה.]

אמנם בתוס' בסמוך דף ע' ע"א כי להדיא דלא כזה שצריך שהנותן יקבל על עצמו אחריות זולא וגם לשלם פחת ואלי"כ חשיב מלוה. וע"ש ראיתם מדי' הגמ' שם גבי דודא שכי' דהו"ל ריבית כיון שהמקבל קיבל חוסכא דנחשא. וכי' שם שלפ"ז ה"ה בספינה כאן ע"כ מיירי שהנותן מקבל על עצמו קלקול הספינה. ועי' מחנ"א סי' ל"ב מש"כ ליישב בד' הגמ' הנ"ל גבי דודא אליבא דרש"י. וע"ע בזה בפוסקים סי' קע"ו.

**שם - ויעוין ברמב"ן שמפרש ד' הגמ' שלא עשאה דמים מחיים כפשוטו, שאחריות שלו הוא רק על שעת השבירה ולא משלם כחש וזולא משעת משיכה.** וכי' דכ"ה ההיתר במרא (וכ"מ בתוס' שם) וספינה ודודא שמשלם על הפחת, הא לאו הכי אסור משום ריבית אע"פ שאין הזולא על המקבל. **וברשב"א מדייק מד' רש"י כאן שאינו משלם זולא כלל, ואפי' אם נשבר משלם כשעת השבירה.** וכבר ביארנו בדעת רש"י דע"י קבלת זולא מחיים לא חשיב מלוה, ובמק"א נאריך בזה. וע"ע גם בזה בפוסקים ובמחנ"א שם.

## דף ע' ע"א

**אמר רב ענן א"ש מעות של יתומים מותר להלוותן בריבית -** בגמ' בסמוך מבואר שלפ"ד ר' ענן מותר להלוות מעות של יתומים בריבית גמורה. ומבאר הרשב"א הטעם בזה שהעבירה הוא של היתומים והם קטנים. וכי' עוד שאין ב"ד מצווין להפרישם כאן משום שהם בעצמם אינן מלוין. ובריטב"א הוסיף בזה "דאע"ג דקטן אוכל נבלות בית דין מצווין להפרישו הא בשר שחוטות ניהו", וצ"ב כוונתו מ"ש מכל איסור שאין קטנים מוזהרים ואסור לספות בידים. ועי' אב"נ סי' קנ"ט.

ועוד כי הרשב"א "שאין זה בכלל מה שאמרו (יבמות קיד, א) לא תאכלום קרי ביה לא תאכלום לפי שהם אינם עושים בידים האסור". ודבריו צ"ב, וקצת משמע כוונתו שם דאיסור ספיי' בידים הוא מחמת דלמא אתי למיסרח, וס"ל דכשאינו עושה בעצמו אי"כ חשש זה וצ"ע.

ומפרשים הראשונים מש"כ בגמ' "משום דיתמי ניהו וכו' ליזלו בתר שבקייהו", אין הכוונה שיש בזה איסור אלא שאם יגדלו באכילת ריבית יענשו מן השמים עונש מיתה.

**רש"י בד"ה בדיקנני -** "ביתומים גדולים שנתמלא זקנם ואינן קרויים יתומים". עי' ב"י סי' ק"ס שכי' בשם התרוה"ד שדין הגמ' נוהג אפי' ביתומים גדולים עד שיגדל היתום וילמד לעסוק בנכסיו כשאר בני"א. **ובבהגר"א** שם סקמ"ו שכי' מקור לזה מדי' הגמ' כאן דמשמע שעד שנתמלא זקנם יש להם דין יתומים. וע"ש שהביאו עוד ד' המהרי"ל שמחמיר בזה מבן י"ג.

**בד"ה קרוב לשכר -** "שהיו יתומים נוטלין חלק בשכר ואין נוטלין חלק בהפסד אבל רבית ממש לא אלא מה שישתכרו מעותיהם יחלוקו ואף על גב דבדיקנני אסור לאו רבית ממש הוא אלא אבק רבית הוא ומדרבנן". עי' בריטב"א שדיק מתו"ד רש"י שהתיר ד"ז בכל ריבית דרבנן, וכ"מ בש"ר כאן ובפוסקים שם וברמב"ם פ"ד הי"ד.

## הערות ומראה מקומות פרק איזהו נשך

וכי ע"ז הריטב"א דא"א לפרש בד' הגמ' כפרש"י הנ"ל, דא"כ הול"ל כל ריבית דרבנן מותר ביתומים. ועוד הק' דכה"ג הול"ל ריבית דאורייתא דכיון שקיבל אחריות דינו כמלוה לכל דבר, ואע"פ שהם מקבלים מיני' ובי' הר"ז ריבית קצוצה. ומכח זה מפרש ד' הגמ' כאן באופן של עיסקה שאמרו בזה חכמים תילתא באגר פלגא בהפסד או פלגא באגר ותרי תילתי בהפסד משום שכר עמלו ומזונו, ובההוא שהקילו חכמים ביתומים שיקבלו יותר שכר ופחות הפסד. ע"ש שמפרש בזה ד' הגמ' כאן. וכי שם דלפ"ז אין היתר להלוות מעות יתומים בשאר ריבית דרבנן. ועי' מש"כ בזה בחו"ד ובמל"מ שם.

ועי' רמב"ן ורשב"א שכי' טעמא דמילתא דא"ז ריבית דאורייתא כאן, דכיון שהרווח הוא מיני' ובי' א"כ ריבית דאורייתא. וע"ש שכי' בכמה שינויים. וע"ע בזה בסמוך בע"ב.

## דף ע' ע"ב

רש"י ד"ה אין מקבלין - "כל אחריות הנכסים על המקבל וכו' ואע"ג דמשנה יתירא היא דהא תנא ליה (בבא מציעא סח, א) אין מושיבין חנווני למחצית שכר וכו' נקט ליה משום סיפא אבל מקבלין צאן ברזל מן הנכרי". ברמב"ן הק' ע"ד רש"י שא"ז חידוש כיון שמבואר בסיפא דמותר לקחת ריבית קצוצה מעכו"ם כ"ש צאן ברזל שהריבית רק מדרבנן, ולהלן יבואר בזה. וכי הרמב"ן דמ"מ יש כאן חידוש יותר דל"מ בזה שכר עמלו ומזונו כיון שהריבית שבכאן הוא השבח ולא הטירחא כמו לעי' שם גבי עיסקה.

ועוד כי הרמב"ן שיש כאן חידוש דגם בזה חשיב כהלואה כיון שמחזיר לו גוף הבהמה, ואולי לא חשיב מלוה כה"ג ע"י קבלת אחריות כ"א כש"ש שמקבל עליו להיות כשואל, משא"כ לעי' שם גבי עיסקה שנתן לו מעות להשקיע באחריות חצי הפסד דכה"ג שפיר חשיב חצי שלו. וע"ע בחו"ד סי' קע"ז סק"ט שחילק כע"ז בענין הבעלות במקום קבלת אחריות בכה"ג שקיבל עליו נותן אחריות אונסא ולא זולא, דבגמ' כאן משמע דלא חשיב של מקבל עד דמקבל תרוייהו, וכי לחלק כעין הנ"ל ברמב"ן דבסוגיין הגוף של נותן לקדש בו אשה ולכן חשיב של נותן אפי' לענין בכורה עד שאחריות שניהם על המקבל. וצ"ע בדעת רש"י.

שם - ובמש"כ הרמב"ן שזה ריבית דרבנן, יל"פ כוונתו ע"ד דבריו לעי' בע"א (הובא בדברינו שם) דכה"ג שהרווח מיני' ובי' אינו ריבית דאורייתא, וכאן הריבית הוא השבח דמיני' ובי' כנ"ל בדבריו כאן.

וכ"כ הריטב"א להדיא, וע"ש בדבריו שהוסיף שאין הרווח בטוח דשמא לא יהא שבח כלל. וכ"מ בתו"ד ר"ת בתוס' שכי' דכאן הוי ריבית דאורייתא כיון דמיירי שקוצב סכום בין יהי' שבח בין לא יהי' ע"ש. וכע"ז כי ברש"י לעי' דף ס"ב ע"ב גבי משכנתא בלא נכיתא שאינו ריבית דאורייתא כיון שפעמים שהכרמים לוקין. [וכע"ז כי רש"י ותוס' בכמה מקומות בפירקין, והרמב"ן שלכ"כ כאן ולעי' בע"א אזיל לשי' דס"ל דמשכנתא בלא נכיתא הוי ריבית דאורייתא, ואיכמ"ל בזה ובעזה"י במק"א יבואר בזה].

## הערות ומראה מקומות פרק איזהו נשך

**בד"ה הא דקביל עליה נכרי אונסא וזולא** - "מתניתין דבכורות כגון דקביל עליה אונסא וזולא ומתני' דהכא דלא קביל עליה אונסא וזולא". מק' הראשונים דכיון שקיבל עליו הנותן את כל האונסא וזולא, א"כ מאי ס"ד דאביי שד"ז נקרא צאן ברזל כקו' רבא כאן. ולכן פ"י הרמב"ן שאין הכוונה שקיבל כל אונסא, אלא קיבל עליו רק אונס ליסטים וכדו' אבל אם מתה האחריות על המקבל, ולכן ס"ד דבזה חשיב צאן ברזל וא"ל רבא דלא חשיב בזה צאן ברזל כלל עד דמקבל עליו המקבל כל האונסין.

**שם - ובריטב"א** כ' מהלך אחר בגמ' שמחלקים להיפך הא דמקבל עלי' מקבל אונסא וזולא וכו', שאם לא קיבל המקבל על עצמו גם אונסא וגם זולא מותר. וא"ל רבא דל"ח צאן ברזל כלל עד שיקבל ע"ע אונסא וזולא. ולפ"ד הריטב"א לא כתוב כאן שאין היתר עד שיקבל עליו הנותן את כל האונסין, ומבואר כאן היתר אחר דסגי בזה שאין המקבל מקבל ע"ע זולא.

ועי' בשו"ע רס"י קע"ז שהביא לשון הרמב"ם פ"ח הי"ב שכי' שאין היתר אא"כ יקבל הנותן ע"ע אונסא וזולא. ובהגר"א שם מפרש בכוונתם ע"ד רש"י שצריכים שיקבל הנותן ע"ע את שניהם, וכי' שם שהמקור לזה מסוגיין שכי' שצריכים שיקבל עליו הנותן את הכל.

[וע"ש שציין לדין הבא שם שהוא דין הגמ' לעי' דף ס"ט ע"ב גבי ספינה שאם קיבל המקבל על עצמו אונסין לא חשיב מלוה כיון שלא קיבל ע"ע זולא מחיים. ולכאורה י"ל שהריטב"א מודה בזה שע"י קבלת זולא לחוד חשיב מלוה שכן פ"י בעצמו לעי' שם גבי ספינה שהעיקר תלוי בזולא ע"ש, ולא כי' כאן כ"א להיפך שע"י קבלת אונסין לחוד לא חשיב מלוה עד שיקבל עליו גם זולא. ויל"ע גם לדעת התוס' שם שכי' שצריכים ג"כ איזה קבלת פחת מצד הנותן ע"ש, י"ל שזה רק לחומרה ומדרבנן אבל להיפך לא.]

**עוד שם -** והנה בסעי' ו' שם הביא הרמ"א ד' התרוה"ד שכי' דכה"ג מותר רק אם קיבל ע"ע הנותן אחריות כל האונסין ולא סגי בזה במקצת אונסין. ובחוו"ד שם סק"ט כי' מקור לדין זה מד' הגמ' כאן שמבואר שאין איסור עד שיקבל על עצמו המקבל אונסין וזולא הרי שאם הנותן קיבל ע"ע כל האונסין מהני. ואילו לעי' דף ס"ח ע"ב גבי עובדא דר' חמא מבואר דל"מ קבלת אחריות דנותן (ע"ש בתוס' ובהג"הגר"א), ולכן כי' התרוה"ד לחלק בזה דשם קיבל על עצמו רק גנו"א ולא קיבל ע"ע כל האונסין.

ולכאורה ראית החוו"ד הנ"ל מסוגיין א"ש עפ"ד הריטב"א הנ"ל שכתוב כאן קולא שאם לא קיבל המקבל ע"ע את הכל מותר, ודלא כדי' רש"י שפ"י להיפך בגמ'.

**בד"ה תשיך -** "אבל אי תשוך נחא דלא סגי דלא תשוך". מבואר בדבריהם שלפי הו"א זו בתוס' כוונת התורה לנכרי תשיך דוקא. אמנם ברש"י כי' בזה "תשוך שמותר אתה ליקח הימנו נשך", הרי שלא בא הכתוב כ"א להתיר. וכ"כ ברמב"ן וברשב"א שאינו מצוה כ"א היתר, דהו"א לאסור עכ"פ למ"ד גזל עכ"ס אסור ע"ש. ועי' בפנ"י ב' מהלכים בזה מדוע לד' התוס' ל"צ קרא להתיר.

**והרמב"ם** פסק ברפ"ה מו"ל בשם הספרי שדרש בזה זו מצ"ע וכו' והראב"ד השיג עליו שם, ע"ש ובנו"כ. וכ"כ הרמב"ם בסה"מ מ"ע קצ"ח, ע"ש וברמב"ן שם שורש ו' ובנו"כ. וברמב"ן כאן הק' ע"ז שלמסקנת הגמ' מבואר דתשיך כפשוטו, וד' התוס' כאן הם רק לפי ההו"א. וע"ע בזה בר"ן ובמאירי.

## הערות ומראה מקומות פרק איזהו נשך

**בא"ד - "דאסור להלוות לו בחנם כדאמר קרא (דברים ז) לא תחנם ועוד שאמר הכתוב להלוות להם בריבית".** לכאורה לפי הטעם האי שכי משום לא תחנם, מבואר שאין מצוה להלוות בריבית אלא שאם לוח ולקח ריבית לא עבר איסור. אבל במש"כ התוס' "שאמר הכתוב להלוות להם בריבית", יל"ע אם כוונתם שלפ"ז מצוה להלוות לגוי בריבית כדי הרמב"ם הנ"ל (אלא שכי"כ רק בהו"א דגמי ולא מבואר שכן דעתם להלכה). ובטור כי כע"ז שמותר להלוות לעכו"ם בריבית משום שאין מצוה להחיותו והתורה אמרה וחי אחיך עמך (ועי' בב"ח שהק' עליו מגר תושב שיש מצוה להחיותו ועי' מש"כ בזה בחת"ס כאן).

[ויל"פ בזה עפ"י מש"כ במק"א לבאר שיסוד איסור ריבית הוא דחשיב כעין גזל רק משום שמחויב להלוותו בחינם, לפ"ז א"ש כוונת התוס' כאן דמה"ט בעכו"ם דא"כ חיוב להלוותו בחינם ואדרבה אסור לעשות כן, לכן מותר להלוותו בריבית. וכן י"ל בכוונת הטור שלכן כי בפרשת ריבית וחי אחיך עמך, משום שיסוד האיסור הוא המצוה להלוות בחינם.]

**בא"ד - "וי"ל דהכי פריך מהאי קרא כיון דאמר רחמנא לנכרי תשיך לא היה להם לחכמים לאסור".** עי' רש"ש שהבין בזה ע"ד ד' הט"ז הידועים שכי כע"ז שאין לחכמים לאסור דבר שהתורה התירה להדיא. ע"ש שכי"מ בתוס' לעי' דף ס"ד ע"ב. ולכאורה אי נימא בד' התוס' שיש מצוה להלוותו בריבית כדי הרמב"ם הנ"ל, א"כ סברא הוא שלא יעמידו חכמים דבריהם במקום מצוה ואין ראוי מכאן למקום אחר. וכע"ז כי בשעה"מ פ"ה יסוה"ת ה"ח. ועי' בחת"ס שדחה עוד שד' הט"ז שייכים רק במקום שהוסיפו חכמים איסור כסייג לגוף הדבר, אבל כאן הטעם הוא משום הרחקה כללית שלא יטמעו כדמבואר בגמ'. ועוד שחכמים אסרו להלוותו כלל, ואילו בתורה כי רק שאם מלוים להם מותר או מצוה ליקח ריבית.

### דף ע"א ע"ב

**רש"י ד"ה לדון בדיני ישראל - "יתבע מן הלוח תחילה וכשלא ימצא אצלו יגבה מן הערב והשתא אין הערב לוח מתחילה הלכך כי פרע לנכרי ההיא שעתא הוא דאוזפיה לחבריה ומאי דמוזיף ליה שקיל מיניה".** מבואר בדבריו ההבדל בין ערב דידהו שנפרעין רק ממנו, דכה"ג חשיב מלוה משום דהו"ל כאילו הלוהו מעיקרא, לבין ערב דידן שאין נפרעין ממנו עד שיפרע מן הלוח תחילה, דכה"ג אין חיוב ללוה לשלם לערב כ"א משום עצם הפרעון שעשה הערב דהיינו הקרן והריבית ביחד, ואין בזה משום ריבית.

ובהג' הגר"א הובא ד' הרשב"א שכי שיש ג' סוגי ערב: א' - ערב סתם שאין נפרעין ממנו עד שיפרע מלוה תחילה, וב' - ערב קבלן שיכול המלוה לפנות לאיזה מהם שירצה, וג' - ערב שלוף דוץ שהמלוה פונה רק לערב ולא ללוה דכה"ג אין ללוה עם המלוה כלום. וכי שם שמד' רש"י משמע דדוקא בערב סתם מותר להיות ערב לישראל הלוח מנכרי, כיון שאין נפרעין מערב עד שיפרע מלוה תחילה, אבל בערב קבלן אסור דכיון שהמלוה יכול ליפרע גם מערב תחילה חשיב ערב לוח ומלוה. והק' ע"ז דמנהג כל ישראל להקל בזה ואין מוחה בידם. ועוד הק' שלפ"ז כל ערב קבלן עובר גם משום לאו דלוח, ובמתני' בסו"פ לא משמע כן.

## הערות ומראה מקומות פרק איזהו נשך

ולכן כ' הרשב"א שם דלעולם לא חשיב ערב כלוה כ"א בערב דשלוף דוץ דהיינו שגובה רק מערב כמו ערב דידהו. ועי' ברש"י ביבמות דף ק"ט ע"ב שפי' לשון זה שהמלוה "שולף עצמו מן הלוח ותוקע עצמו על הערב". ועי' ברמ"א סי' ק"ע שמפרש שזה מין עשב שמנקים בו את הידים.

**ובמהר"ם שיף** הק' סתירה בד' רש"י בזה, שהרי למעלה בסמוך כ' שאסור להיות ערב כה"ג שאין הגוי תובע את הלוח כלל כדמשמע בד' הגמ', ומשמע דאילו יכול לתבוע שניהם כגון בערב קבלן מותר, ואח"כ כ' ההיתר בכה"ג שאינו תובע את הערב אם לא תבע ללוח תחילה, ומשמע שאם יכול לתבוע את שניהם אסור. ויש לדחות דמש"כ בדיבור הראשון כ"כ רק לאמתה של דבר שכך הוא אצל העכו"ם וצ"ע.

**שם - ועי' בטור** בסי' ק"ע בשם הר"י קרקוזא שכי' "דהיכא דלא קביל עליה שלא לתבוע לערב תחלה ונעשה לו ערב ופורע בשבילו צריך לשלם לו כל ההפסד דדוקא לכתחלה הוא דאסור אבל דיעבד ישלם כל ההפסד כיון דמחמתה קא פסיד". והק' ע"ז הטור שם "דכיון שיש בו צד איסור למה נחייבנו לפרוע באיסור". ועוד תמהו בזה הפוסקים שלא מצינו לכתחילה ודיעבד באיסור דאורייתא, ובגמ' מבואר שערבות עבור ישראל אצל עכו"ם הוא איסור דאורייתא שהרי הק' דאסור על דרשא דקרא, וכ"כ הריב"ש סי' ש"ה. [וברמ"א שם כ' לדמותו לאב"ר, ובבהגר"א כ' שמקורו מסה"ת וכי' שזה דוקא בער"ק אבל בערב דשלוף דוץ ודאי הוי דאורייתא. ועי' בסמוך בשם רעק"א שהסתפק אם זה רק חומרא דרבנן].

ועי' בט"ז שכי' ליישב דכה"ג חשיב צד א' בריבית דמיתלא תלי וקאי, שהרי אם המלוה יגבה לבד את הריבית בלי הערב מותר דא"כ ריבית כ"א בין לוח למלוה. וכע"ז כ' ברעק"א לעי' דף ס"ב ע"א בד' התוס' שם שכי' לחלק בדין הערב בין אם גבה המלוה בעצמו לבין אם גבה הערב ונתן ללוח ע"ש וצ"ב.

וכי' הש"ך שם ליישב בזה דס"ל להר"י קרקוזא ע"ד שי' רש"י הנ"ל שלא התירו כ"א בערב סתם, אלא דס"ל שדי' הגמ' מיירי רק בכה"ג דדיני עכו"ם שתובעים רק את הערב כנ"ל, ול"א הר"י קרקוזא לחייב לשלם לו בדיעבד כ"א בערב קבלן אבל בערב של שלוף דוץ הוי ריבית גמורה. ומבואר דס"ל דערב דשלוף דוץ הו"ל כאילו הלוחו ערב ללוח ממש, משא"כ בערב קבלן שזה רק איסור לכתחילה ע"ש וצ"ב. ובב"מ שם הק' עוד דמנין שני הדינים כיון שהגמ' מדברת רק בדין ערב שלוף דוץ. ונבאר עוד בזה בסמוך.

**תוד"ה מצאו ישראל -** "ואם תאמר מאי איריא ואני אעלה לך אפילו אמר אני אעלה לנכרי אסור וכו' דאפילו לא היה המלוה חייב לנכרי רבית כיון דמשכר הלואה נותן לנכרי הרבית ע"פ המלוה הרי הוא כנותן למלוה עצמו מדין ערב כמו תן מנה לפלוני ואקדש אני לך דמקודשת מדין ערב בפ"ק דקדושין". עי' מחנ"א סי' י"א מהל' ריבית שכי' לדייק מלשון התוס' שלמדו דין ערב דמכיון שנתן המלוה את המעות ללוח ע"פ הערב חשיב כאילו נתנם לערב וערב נתנם ללוח, והו"ל ערב לוח ומלוה.

והביא שם ד' הריטב"א ביקדושין שם שמבאר דין ערב באו"א "אע"ג דלא מטי לידיה הנאת מעות שהוציא המלוה ולא הגיע לידו של ערב לא כסף ולא שוה כסף אפ"ה משתעבד להנאה דמטי ליה במה שהלוח לזה על אמונתו דהנאה בכל דוכתא חשיבא ככסף". מבואר דס"ל להריטב"א שאין הערב

## הערות ומראה מקומות פרק איזהו נשך

מתחייב בגלל שנחשב ללוה בגוף המלוה כדי התוס' הנ"ל, אלא ס"ל שזה התחייבות בעלמא עבור ההנאה שקיבל בהוצאת ממון על פיו. וכ"מ בד' הרשב"א להלן בסו"פ הפועלים, שכי' שם "שלא מצינו שיתחייב אדם אלא מחמת שנהנה מחבירו בהלואה או שההנה לאחר על פיו כקבלן וערב דבשעת מתן מעות". [וע"ע בריטב"א להלן ר"פ הפועלים ובדף ק' ע"א שהרחיב ג"כ ענין התחייבות זו של ערב לדיני שמירה ולדיני פועלים].

וכי' שם המחנ"א דנ"מ בזה בהשבת הריבית בכה"ג דהתוס' כאן שקיבל את הריבית ע"י דין ערב, שלפ"ד התוס' הנ"ל צריכים להחזיר את כל הסכום של הריבית מכיון שנחשב שהוא קיבל את הריבית, משא"כ לד' הריטב"א הנ"ל לא נחשב כאילו קיבל הכל כ"א כשיעור הנאת הוצאת הממון.

**שם -** ובביאור ד"ז דחשיב כאילו קיבל הערב מהמלוה והלוה ללוה, יעוין ברשב"א בקידושין דף ח' ע"ב שכי' "דאין דין ערבות אלא במי שנותן לבר זכיה על דבורה לפי שהערב אינו מתחייב אלא מפני זכיית הלוה דכל שאמרה תן מנה לפלוני ואתקדש אני לך אע"פ שהמקבל אינו מתחייב עליו בכלום דהא מתנה הוא דקא שקיל מ"מ היא מתקדשת בו באותה הנאה הבאה לאותו בן זכיה בדבורה אבל כשהמקבל אינו בר זכיה אין כאן דין ערבות". וכע"ז כ' הרא"ש שם סי' י"ג אלא שהביא שם דעה החולקת ע"ש.

ולכאורה כאן לא שייך לוי' מהלך זה בדין ערבות, שהרי גבי נכרי שלוח מישראל לא שייך לחייב את הערב ע"י זכיית הנכרי כיון שאין שליחות לנכרי, ואיך יתחייב הערב ע"י זכיית הנכרי. וכמו"כ גבי ישראל שלוח מנכרי מבואר בתוס' כאן שצריכים שליחות של המזכה. וכע"ז הק' רעק"א כאן לענין ערב לעכו"ם (דחישב כלוה לכו"ע כיון שזה כעין ערב דשלוף דוך כנ"ל) דאיך חשיב הערב לזה כה"ג כיון דלא שייך לומר שהלוה זכה עבורו מעכו"ם, ומסיק דשמא חומרא דרבנן בעלמא הוא. וכבר הבאנו למעלה ד' הריב"ש בתשו' ש"ה שהוכיח שדין זה הוא איסור דאורייתא, שהרי בגמ' כאן הק' כן על דרשא דקרא.

ויעוין בקה"י בקידושין סי' י"ב שכי' עוד מהלך בחיוב הערב כאילו שקיבל המעות, שע"ז שנעשית רצונו במעות חשיב כאילו קיבלם. וד"ז שייך שפיר אפי' בנכרי. ועדיין צ"ב שאפי' אם זה מספיק לחייב את הערב, אבל איך נעשה בזה מלוה של הלוה, והרי הלוה בעצמו ג"כ זכה במעות ומתחייב למלוה וצ"ע. ועי' באב"נ סי' קפ"ח שכי' שא"צ בעלות לדיני הלואה, אלא כיון שלוח הכסף על חשבונו של זה ופיסק עמו שמתחייב להחזירו עבורו חשיב לזה שלו. [ואדאיתנן להכי אולי י"ל דבערב קבלן מתחייב הלוה ע"י השתמשות זו גם למלוה עצמו וגם לערב, ובזה א"ש ד' רעק"א והט"ז הנ"ל דד"ז תלוי מי משלם וצ"ע].

**רש"י ד"ה בשלמא סיפא -** "דקתני אם העמידו אצל ישראל אסור דמשמע שנכרי זה חשוב שלוחו של ישראל חומרא דרבנן הוא למיסר". מבואר ברש"י שהאיסור כה"ג הוא משום שיש דין שליחות בעכו"ם לחומרה, ומבואר בדבריו בסמוך שכ"ה גם למסקנת הגמ' שמעמידים את הרישא בנטל ונתן ביד. והתוס' הביאו בשם ר"ת שחולק בזה שלמסקנא אין איסור שליחות מדרבנן, דגם הסיפא מיירי בנטל ונתן ביד.

ובעיקר דין שליחות הזה, ידועים ד' האחרונים שדנו אם יש דין שליחות באמירה לעכו"ם. עיי' אב"נ או"ח סי' מ"א שמדייק כן מדי' רש"י ר"פ מי שהחשיך שכי' "והרי הוא שלוחו לישאנה בשבת". אמנם

## הערות ומראה מקומות פרק איזהו נשך

בתש"ו חת"ס או"ח סי' פ"ד העיר דא"י כפשוטו שהרי אין איסור במלאכת עכו"ם כלל ולא שייך בזה דין שליחות כיון שאין דין שביתה בשבת כ"א בגופו של ישראל. וע"כ שזה חידוש מיוחד בדיני שבת שחז"ל אסרו מלאכה ע"י עכו"ם כאילו שהוא שלוחו. וע"ע בקה"י בשבת שם ובב"ק סי' כ"א ובדבר"י סי' נ"ז.

[ועי' באו"ש בפ"ה מו"ל ה"ד שכי' שדין זה שכי' בסוגיין שיש שליחות לעכו"ם מדרבנן, היינו דוקא בדיני ממון כיון שעכו"ם ישנו בדינים ע"ש. ובזה מבאר ג"כ מש"כ ר' אשי בגמ' ה"מ בתרומה וכו', ולהנ"ל היינו דס"ל דלענין ממון בלבד יש שליחות אפי' מדאורייתא אבל בעניני איסור אין שליחות לעכו"ם. וע"ע בסמוך בשם הריטב"א מהלך אחר בדין שליחות לחומרה שנאמר כאן.]

**שם - ויעוין ברמב"ם פ"ה מו"ל ה"ד** שהביא דין הגמ' באו"א "ואם העמידו אצל ישראל אע"פ שנתן העכו"ם המעות בידו הואיל ומדעת ישראל נתן הרי זו רבית קצוצה". ובנו"כ שם טרחו לבאר לפ"ז מדוע יש בזה משום רבית דאורייתא, ועוד שבגמ' מבואר שזה חומרה בלבד. ויש שדחו בכוונתו שלעולם אין כוונתו לאסור מדאורייתא כ"א מדרבנן, וכ"כ ברעק"א ע"ש. וע"ע באב"ה שם.

ועי' בלח"מ שכי' לבאר דס"ל להרמב"ם שקבלת ישראל שני מועיל עבור ישראל הראשון ולכן חשיב שחוזר ולזה ממנו כקו' התוס' כאן, ולא ס"ל כד' התוס' שתי' דג"ז צריך דין שליחות של המזכה. ומש"כ בגמ' לשון חומרה היינו שעצם הדבר דל"א כד' התוס' הוא חומרה. וכע"ז כ' במחנ"א שלוחין סי' י"ג. ועי' באו"ש שגם הריטב"א כאן כ' דלא כהתוס' בזה, שכי' להדיא שאם זכה עבור ישראל השני אסור רק דאמר'י שאי"ז כוונתו, וע"ש מש"כ עוד בדעת הרמב"ם דאחרי האיסור דרבנן אמרי' שדעתו לזכות. [ועד"ז מבאר הריטב"א דין השליחות לחומרה שבכאן, שזה חשש שמא יזכה להשני בשליחות ממש ע"ש.]

וידועים ד' הגר"ח בספרו שם שכי' דלעולם הנכרי הוא המלוה של ישראל השני כה"ג כיון שאין שליחות לעכו"ם כלל, ומש"כ הרמב"ם לאסור כאן הוא משום שהישראל הראשון חשיב ג"כ מלוה של ישראל השני מדין ערב כיון שנתן העכו"ם לישראל השני על פיו. ומבאר שם לפ"ז דמש"כ הגמ' שזה רק חומרה, הכוונה הוא שיש שני דיני מלוה (וע"ש דכה"ג חשיב ערב קבלן אפי' בעכו"ם), ומכיון שיש חומרה בדין מלוה של הישראל אסור.

**עוד שם - והנה** אחרונים מק' לד' רש"י הנ"ל דמה מהני דין שליחות לעכו"ם לאסור, והרי סוכ"ס המעות הם של העכו"ם כיון שלא זכה בהם ישראל המלוה, ובשלמא לד' הרמב"ם הנ"ל ישראל השני זוכה עבור המלוה ושפיר חשיב מלוה גם לזה. ומתמצים בזה דמהני מדין עבד כנעני שמבואר בגמ' קידושין דף ז' ע"א דנתינת אחר מהני עבורו בכהת"כ מדין ע"כ. אלא דהק' בגר"ח שם דא"כ למ"ל דין שליחות, וידוע ת"י שם שדין ע"כ הוא מעין דין שליחות, ולכן כיון שאין שליחות לנכרי ה"ה שאין דין ע"כ שייך בנכרי, וע"ש שמבאר כן בכוונת הגמ'. וכ"כ בחזו"א חו"מ סי' ג' אות י"ז.

אמנם ידוע ג"כ דשאר אחרונים חלקו עליו בזה, דיעוין בקצוה"ח סי' קצ"ה סק"ט ובמחנ"א סי' ט"ו שכי' להדיא שדין ע"כ אינו מדין שליחות כלל, ולכן מהני אפי' בעכו"ם ובמקום דבר עבירה ע"ש. וצ"ע בזה בקידושין שם במחלו' רש"י וריטב"א אם מהני שם דין ע"כ בלי שיהא שלוחו לקש ואיכ"מ.

## הערות ומראה מקומות פרק איזהו נשך

ולכאורה לדידהו הדרא קו' לדוכתא דלמ"ל דין שליחות כאן וצ"ע. ועי' באב"נ יו"ד סי' קפ"ח מש"כ בזה.

**תוד"ה בשלמא סיפא -** "הכא אין קבלתו מן הנכרי זוכה לישראל חבירו וכו' שאם כן היה ישראל המקבל שלוחו של נכרי לזכות במעותיו של ישראל ואין שליחות לנכרי". ידועים ד' האחרונים שהביאו מד' התוס' כאן סמך לד' הר"ן ונמו"י לעי' דף י"א שכי' שהזוכה בממון עבור אחר צריך שליחות בעל הממון, עי' קצוה"ח רס"י קס"ג וקפ"ב ורעק"א בתשו' קצ"ג ומחנ"א שלוחין סי' כ"ג ואכמ"ל.

**בא"ד -** "אלא רישא אמאי שרי בהעמידו אצל הנכרי וכו' וכשנותן רבית לנכרי הרי הוא נותן עבור ישראל המלוה ופוטרו נגד הנכרי והוי כנותן לישראל עצמו ומשני דאמר ליה הניחם ע"ג קרקע והפטר וכו' כשפודע לנכרי רבית אינו בשביל ישראל ראשון שהרי כבר פטרו הנכרי". מבואר בדבריהם דכה"ג אסור רק בגלל שישראל הראשון עדיין חייב לעכו"ם ותשלום ישראל השני בקרן וריבית פוטר את הראשון. ולכן א"ש תני' הגמ' דסגי בזה שא"ל שיניח ע"ג קרקע ויפטר אע"פ שהמעות עדיין של ישראל ראשון, דמ"מ הרי ישראל הראשון נפטר בזה מהעכו"ם ולכן כשיתן ישראל השני לעכו"ם לא חשיב כאילו קיבל הראשון.

ויל"ע בזה שהרי למעלה בד"ה מצאו כ' התוס' דאפילו לא היה המלוה חייב לנכרי רבית כיון דמשכר הלואה נותן לנכרי הרבית ע"פ המלוה הרי הוא כנותן למלוה עצמו מדין ערב כמו תן מנה לפלוני ואקדש אני לך דמקודשת מדין ערב". ומ"ש כאן שכי' לאסור רק משום שחייב לו וגם לא הזכיר ענין ערב. וע"ע במל"מ פ"ה הי"ד שדן באריכות בדעת הרא"ש כאן בדין זה.

ולכאורה יש לחלק דשם מיירי כשלא העמידו אצל נכרי, ולכן אם א"ל ישראל ראשון לשני ליתן לנכרי כוונתו ליתן עבורו וזה יש בו משום ערב אפי' אינו חייב לו, משא"כ כאן שהעמידו אצל נכרי רק שאין שחסר דין שליחות, דכה"ג במציאות אין ישראל השני נותן עבור הראשון שהרי העמידו אצל הנכרי ואין כוונה להתחייב לו עוד, ולכן לא שייך לאסור כאן מדין ערב, ולא נחשב כאילו קיבל אפי' ישראל השני פוטר את הראשון בפועל וצ"ע.

**בא"ד -** "אבל כשלא הניחם ע"ג קרקע אלא אמר תן לפלוני ישראל והפטר וכו' מכל מקום כיון שקבל המעות מיד ישראל הראשון שהיה עד עתה המעות באחריותו נראה כנותן לו רבית אע"פ שאינו מתנה עמו אלא הנכרי". וכע"ז מבואר ברמב"ן אלא שמדבריו שם משמע שחילוק זה הוא מעיקר הדין, דכיון שהראשון פוטר עצמו ע"י הלואה השני חשיב אסור וצ"ב, וצ"ע אם זה גם כוונת התוס'. ובריטב"א חולק על התוס' בזה, וכי' דגם כה"ג מותר כיון דסוכ"ס ישראל ראשון נפטר מהנכרי וישראל השני לזה רק מנכרי, וכ"ה הרשב"א על התוס' אלא שכי' להחמיר מצד אחר ע"ש. ועי' בסמוך.

**זכיי' מדרבנן אית לי' -** יעוין בראשונים שהקי' דמה מהני דכיי' מדרבנן להתיר איסור דאורייתא של ריבית, ומת' הרשב"א והריטב"א משום הפקר ב"ד הפקר. ואילו הרמב"ן כי' בזה דמעיקר הדין לא שייך כאן ריבית כלל כיון דאפי"כ ריבית מישראל לישראל, והם אסרו והם התירו. ודבריו צ"ב שהרי לא קנה העכו"ם הכסף כה"ג ומדוע לא חשיב ישראל שני לזה של הראשון. ואולי יש לבאר בזה דס"ל כד' התוס' הנ"ל דכל שישראל הראשון נפטר מעכו"ם אפי"כ ריבית לישראל אע"פ שהממון עדיין שלו.

דף ע"ב ע"א

ואם משנתגייר זקפן עליו במלוה גובה את הקרן ואין גובה את הרבית - עיי' ברא"ש שכי' שאסור לגבות בגירותו אפי' הרבית שעלה על המלוה קודם שנתגייר, וכי' שם הטעם "דכיון דלא זקפן עליו במלוה קודם שנתגייר השתא הוא דקשקיל מיניה רביתא". משמע מדבריו שזה אסור מעיקר הדין. ויעוין במ"מ פ"ה ה"ו שכי' שד"ז אסור רק מתקנה דרבנן. ועיי' מש"כ בזה בפוסקים בסי' קע"א, ויש מחלקים שם שגזרו רק כשזקפן במלוה אח"כ משום גזירה דלמא אתי לאחלופי זקיפה במלוה אחרי הגירות עם זקיפה לאחר גירות, אבל אם לא זקפן כלל לא גזרו. ולד' הרא"ש שזה מעיקר הדין כ"ז ל"ש ע"ש.

וכמו"כ מבואר יותר ברא"ש במש"כ אח"כ בסמוך בד' ר' יוסי"לכך שקיל מיניה אפילו רבית שעלה עליהן משנתגייר עד שעת פרעון אע"ג דאיסורא דאורייתא קעביד יש כח בחכמים לעקור דבר מן התורה". הרי שלכה"פ מה שעלה אחרי הגירות חשיב ריבית קצוצה אע"פ שהקציצה היתה בהיתר. ועיי' בפ"ח שהק' בזה שאין איסור ריבית דאורייתא בלי קציצה.

ועיי' מש"כ בזה בריש פירקין בשם ר' אלחנן וואסרמאן הי"ד שאמר ליישב בזה בשיעוריו שבלי קציצה כלל אין איסור משום דבתר מעיקרא אזלינן כמש"כ בגמ' לעיי' שם, אבל כאן היתה קציצה אלא שהיתה בהיתר. וכע"ז כאן בקובץ שמועות, וכי' שם עוד לתלות ד"ז אם יש חיוב של ריבית אלא שאסרתו תורה או שאין חיוב כלל ולכן אסור משום גזל דא"כ כה"ג אין איסור ע"ש. ובמק"א הארכנו עוד בביאור הדבר.

שם - ועיי' בקו"ש בב"ב סי' שפ"ב שכי' שהביא ד' המהרי"ק שכי' בדעת הרא"ש דל"מ זקיפה במלוה בריבית שעלה להם אחר הגירות. והביא שם ד' התרוה"ד הובא במרדכי כאן שכי' להתיר בזה. וכי' שם לתלות נדון זה בד' הרשב"א הידועים בתשו' (הו"ד לעיי' כ"פ) שכי' שחיוב ריבית הוא מדין שכירות, ולכן למ"ד ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף הלוח מתחייב בזה פרוטה פרוטה, דלפ"ז לא שייך לזקוף במלוה מראש את הריבית שיעלה להם אחרי גירותו, משא"כ אם זה דין התחייבות בשעת הלואה (כד' הברכ"ש הידועים בזה) שלפ"ז מתחייב בכל מיד ויכול לזקפו במלוה מיד.

וחכמים אומרים גובה את הקרן - עיי' קצוה"ח רסי' ל"ח שהק' בזה דכה"ג הו"ל חייבי מלקיות שוגגין כיון שהלוח עובר על איסור מלקות, וכי' ליישב בזה עפ"ד הרא"ש בתשו' שאין הלוח עובר עד הנתינה. ובברכ"ש בב"ק סי' י"ד כי' בזה ע"ד הנ"ל דעצם חיוב החוב הוא משום ממוני גבך, ובזה ל"ש דין קלב"מ.